H-6

3535

22.

TRACTATVS
DE CAMBIIS A' REVERENDO PA-
tre Fratre Fabiano ...

TRACTATVS

DE CAMBIIS A' REVERENDO PAtre Fratre Fabiano Genuensi, Absolutissimo Theologo Ecclesiæ sancti Matthei de Genua Abbate in lucem editus atq; ab eodem diligentissime examinatus & in melius reformatus. multisq; additionibus locupletatus.

GENVAE APVD ANTONIVM BELLONVM.
M. D. LXVIII.

Jeronimi nardi, et fratru

REVERENDISSIMO ATQVE ILLVSTRISSIMO IN CHRISTO PATRI ET DOMINO. D. HIERONYMO SERIPANDO SALERNITANO ARCHIEPISCOPO ET. S.R.E. Cardinali, Ex ordine Eremit. Sancti Augustini Assumpto.

FRATER FABIANVS CLAVARIVS Eiusdem ordinis, Congregationis Sanctæ Mariæ de Consolatione. Perpetuam Felic. Dicit.

VM Multorum hortationibus ac flagitationibus deesse non possim, quin in lucem edam id quod iussu. R. D. Vicarij. Reuerendissimi Domini nostri Archiepiscopi Domini Hieronymi Sauli, ad Dei honorem & animarum Salutem, his superiobus annis conscripsi. De his Cambiis quę vocantur de Lugduno aut Bezenzono, meę in te obseruantię conuenire visum est, hanc elucubrationem (qualiscumq; illa sit) sub tuo nomine in lucem emittere, cum certo sciam, quemadmodum sub asiduo prudenti & catholico tuo regimine, Salernitana Ecclesia, tum in moribus, tum in Christianę vitę oficio continetur, & admodum decoratur. Ita & Augustiniana nostra religio, Duodecim Annos vigilãtissima atq; ardentissima generalatus tui administratione, in diuino cultu, sanctisq; moribus atq; institutis, fuit mirabiliter instaurata exculta &

ma-

magna ex parte illustrata. Cuius certe rei omnes qui huius ordinis professionem sequimur: memoriam retinere debemus sempiternam. Missum facio id quod meum precipue postulat oficium, cum Domino & omnipotenti Deo placuerit, vt inde vsq; a studiorum meorum primordijs, te omniũ mearum bonarum rerum ducem cognouerim, Ac deinde pro temporum oportunitatibus (quæ tua est singularis benignitas) multorum quę sunt in nostra religione ornamentorum auctor mihi fueris.

Quapropter deo primum, & tibi secundo loco, mea omnia semper accepta referam. Itaq; hoc perexiguum opusculum meum de Lugdunensi Cambio (qualecumq; illud sit) ea qua decet Reuerentia, tibi dicandum esse censui. Reliquum est, vt sicut Benignitas tua singularis, & meę sinceræ seruitutis in te obseruantia postulat, has meas elucubratiunculas, vt tibi omni ex parte debitas, libenter accipere digneris. Quas quum tibi legere contigerit, quicquid emendatione dignum offendes, iudicij tui sinceritate atq; illustri examine corrigas, Quòd verò satis tibi faciet, vt a deo ipso mihi eius seruo inutili, & clientulo tui obseruantissimo concessum, hilari animo accipias, vale Religionis decus.

INCIPIT TRACTATVS DE CAMBIIS A R. P. FRATRE FABIANO GENVENSI, ORDINIS FRATRVM EREMIT. SANCTI AVGVSTINI IN LVCEM EDITVS, ET MVLTIS Additionibus mirifice Illustratus.

In nomine Domini nostri Iesu Christi Benedicti Amen.

VM a Reuerendo Domino Caprulensi Episcopo, Reuerendissimi in Christo patris & domini Hieronymi Sauli Archiepiscopi nostri, Genuensis Vicario, pro animarum salute ad instantiam nostrorum dominorũ Ciuium, plerisq; celeberrimis doctoribus & mihi in vnũ eius iussu sępius congregatis, propositum fuerit. Vtrum Lugdunense vel Bezenzonense Cambium, sine conscientiæ scrupulo, recteq; celebrari posit. Et audita super hoc negocio cuiuslibet nostrum sententia, nobis omnibus & singulis iniunctum fuerit, vt vnusquisq; nostrum eandem clare distincteq; conscriberet. Ego Frater Fabianus de Genua ordinis Erem. Sancti Augustini Congregationis Sanctę Mariæ de Consolatione, & si ob magnam ingenioli mei imbecillitatem, atq; huius negocij non modicam difficultatem, aliorum sententias mallem audire, quam meam apponere. Vt tamen ipsius Reuerendi patris & domini Vicarij volũtati morem geram: diuino in primis implorato subsidio, quid super hoc quam difficillisimo negocio sentiam, saluo semper saniori iudicio, & in primis (vt decet) sacro sanctæ Romanæ Ecclesiæ arbitrio, dicã (vt potero) quãbreuisime.

Et

T quoniam(vt ait philoſophus primo de anima principium demoſtrationis eſt quodquid eſt : & primo phy. rectus dicendi modus ſecundum naturam eſt com unia prius dicere, & poſtea circa vnum quodq; propria ſpeculari: atq; ex vniuerſalibus ad ſingularia procedere: Conſequens eſt, vt hic ſermo noſter a definitione, & a Communioribus proficiſcatur. In primis itaq; in communi deſcribam quid Cambium. Et quid ars Campſoria ſit. Deinde poſitis quibuſdam diſtinctionibus ad propoſiti quæſiti declarationem, ſpecialiter accedam. Dico igitur primo quòd Cambium, ſecundum vocabulum, eſt omnis commutatio, ideſt omnis Commutatio(quecunq; ſit illa) communi nomine poteſt vocari Cambium, ſecundũ vero uſum ad propoſitum noſtrum loquentium: eſt cõmutatio numiſmatum. Vel forte & melius, eſt commutatio unius generis in aliud genus numiſmatum, pro emendis rebus ad vſum & commoditatem humanæ vitæ neceſſariјs. Quæquidem Commutatio à venditione differt ſola materia. Quia ipſa non eſt niſi circa pecunias, venduntur vero etiam reliqua omnia ad vitam & humanum vſum neceſſaria. Huiuſmodi autem Cambium duobus modis fieri poteſt, vno quidem modo ſine literis, Altero verò cum literis, ſiue(vt communiter dicitur) per literas. Sine literis quidem, quando eodem in loco & eodem tempore numiſma vnius generis, in numiſma alterius generis efficaciter commutatur. Et ſic huiuſmodi Cambium vocatur Reale tantum. Reale quidem, quia ſine quauis fictione, re ipſa, ſiue realiter & cum effectu, numiſmata diuerſorum generum, quæ ſunt vere res ad inuicem commutantur. Reale vero tantum, quia abſq; quouis literarũ adminiculo, huiuſmodi numiſma-

T. c. 11.

T. c. 57.

T. c. 4.

Modus procedendi in hoc tractatu.

Quid cambiũ

Diſtinctio cambiorum.

Cur cambium dicitur reale.

cur reale tantũ

tum Commutatio vere perficitur & completur, vocatur etiam Cambium ad minutum, quia (vt plurimum) huiusmodi numismatum commutatio, minute & in parua quantitate & summa peccuniarum fit, sicut patet in numularijs illis qui vulgari vocabulo apud nos Bancharoti, & non Bancherij nuncupantur. Vt cum Petro habenti Scutum aureum, numularius ibidem & tūc dat monetam argenteam, vel econtrario, aut habenti vnius generis monetam, puta Testonos uel iulios dat monetam alterius generis, puta Denarios minutos, uel quatrinos, aut e contrario. Cābium uero reale per literas tunc fit: quando ab altera cōtrahentium parte, in uno loco siue Regno datur numisma vnius generis, & pro eo numismate ab altero Contrahentium, aliud numismatis genus alibi siue alio in Regno, literarum (vt decet) adminiculo, efficaciter consignatur. Huiusmodi enim Cambium vocatur reale, ratione superius dicta. Vocatur per literas, quia literis (vt decet) efficaciter & cum effectu perficitur & completur. Consignatur enim ibi peccunia ipsa, sicut ita contrahentes pacto ad inuicem conuenerunt. Quum enim alias quispiam negotiandi gratia volebat ad alium distantem locum se transferre: suas Campsori dabat pecunias vt, congruo dato precio, ipse Campsor suis literis illo in loco pecunias illas ei cōsignari faceret. Vel cum quispiam habebat certam monetarum summam alibi plus valentem, congruo dato præmio, dabat illam Campsori, quatenus ipse Campsor suis literis dictam pecuniam eo in loco sibi consignari faceret.

Cur cambium ad minutum.

Quomodo cambium reale per literas Celebretur.

CAmbium verò Lugdunense aut Bezenzonense fit hoc modo. Campsor enim spe lucri, congruo tempore, pro singulo scuto de marca sibi a vēditore Lugduni, aut Bezenzoni consignando, alio in Regno, puta

Quomodo Lugdunense cambium celebretur.

Genuæ,dat & soluit ipsi venditori precium loco & tempore contractus cõmuniter currens, puta solidos sexagintaquinq; . Et plus & minus secundum varios rerum euentus,puta abũdantiam & penuriam emptorũ aut vẽditorum, vel Copiam aut inopiã pecuniarum tunc ibi contingentem, & id genus.Deinde confectis & missis ipsorum Cambiorum literis, congruo tempore, huiusmodi scuti de Marca siue potius eis equiualens, Lugduni aut Bezenzoni sibi efficaciter consignantur.

ARs autem Campsoria (vt a doctoribus communiter dicitur)est negociatio in commutatione numismatum. Vel & forte melius, est ars qua quis potest scire negociari in commutatione numismatum. Huiusmodi autem ars Campsoria duobus modis cõsiderari potest. Vno quidem modo, vt est ordinata ad publicum in primis, & subinde ad condecens ipsius Campsoris priuatum bonum. Et hoc modo honesta & laudabilis ac digna Congruo est præmio.vt suo loco hic inferius patebit. Altero vero modo,vt pure Campsoria est,& vt adinuenta & visitata solum (quantum ex ipso campsore est) ad priuatum ipsius Campsoris commodum ac lucrum. Et hoc modo reprehensibilis est ac improbanda.Hoc.n. modo a Philosopho primo pol. Cap .7 tripliciter improbatur. Primo quidem ratione vtendi sua materia, pecunia videlicet in qua versatur, quia . s . vtitur ipsa pecunia non quo ad eius proprium & principalem, sed quo ad eius communem & secundarium vsum. Secundo vero ratione finis,ad quem (vt sic) ab ipso Campsore ordinatur quia videlicet Campsor vtitur ea in primis & solum proprij lucri gratia. Quod quidem lucrum siue eius affectus (vt sic) fine caret, Sicut ait Diuus Thomas 2a. 2e. q .77 . articulo 4°.Crescit enim amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Quid ars campsoria.

Ars campsoria duobus modis considerari potest.

Instar Hydropici. qui quãto magis bibit. tãto magis sitit. De his .n. thesauros suos ita thesaurizantibus dici potest illud sancti Prophetæ Baruc dicentis. Argentum fabricant & soliciti sunt, & non est finis acquisitionis eorũ, Tertio autem ratione vtriusq;. Quia hoc tali casu Campsor ipsas pecunias appetit propter se, que tamen (vt inferius patebit) non propter se querendæ habendeq; sunt. Ex hac autem distinctione, Tractatum hunc in duas distinguo partes. In quarum prima dicam de illis Campsoribus & de Cambijs & contractibus eorum qui ipsa arte Campsoria, vt pure Campsoria est, ac prima & sola sui proprij commodi & lucri intentione, turpiter & reprehensibiliter vtuntur. In secunda vero dicam de illis Campsoribus & Cambijs eorum, qui ipsa arte Campsoria (vt decet) ad publicum in primis, saltem tacita intentione, & subinde ad condecens ipsorum campsorum priuatum bonum, honeste & laudabiliter vtuntur.

Cap. 3.

Distinctio huius totius tractatus Intentio prime partes.

Intentio .2.

campsorum.

Ex quibus duobus in arte campsoria procedendi modis clarissime cognoscetur, quomodo Lugdunense aut Bezenzonense Cambium recte vel non recte ab ipsis Campsoribus celebrari posit. Et ita ad id quod a Reuerendo in Christo Domino Episcopo & Vicario nobis coram propositum & iniunctum fuit: cumulatius satisfiet.

QVo igitur ad primam partem dico, quod ex primo in arte campsoria modo procedendi, in ipsorum Campsorum affectu nimia lucri cupiditas argui potest, ex qua sanè nimia cupiditate, velut ex mala radice, variæ & quam plures, & illæ quidem prauæ, lucri captandi adinuentiones & affectiones in eorum intellectu, & affectu quam facillime suboriuntur. Radix enim omnium malorum est cupiditas. (Vt ait Apostolus) Quæ sanè prauæ adinuentiones atq; affectiones, (vt idem ibidem ait), mergunt homines in interitum & perditionem.

1. thim.6.

Qua-

Varum adinuentionum, Vna eſt illorum Campſorum qui nimio mentis affectu atq; nimia ad lucrum Cupiditate, ſuos in terra theſaurizãt theſauros. Cor videlicet ſuum in theſauris terrenis in primis collocantes, ſuas dando pecunias, puta Genuæ, ad cambium pro Lugduno aut Bezenzono, (quantum eſt ex eorum intentione) ſolum cauſa proprij lucri acquirendi, ſuis literis ordinantes, vt inde eædẽ pecuniæ, quadam (vt ita dixerim) circulatione continua & circumuoluto quodam gyro, Genuam etiam ad cambium remittantur. Et inde poſtea iterum Lugdunũ aut Bezenzonum, & deinde denuo Genuam. Et ſic continuo ſucceſſiue pecunias ipſas cambiãdo, nullam penitus ex illis pecunijs aliam mercaturam preter ipſa continué circulata cambia in Gyrum exercentes. Et ratio eſt, quia huiuſmodi campſores hoc modo dantes ad cambium, (quãtũ eſt ex parte ſua, atq; etiã ex ipſo eorũ affectu) pecunijs ipſis velut inſtrumẽto œconomicæ & politicæ artis, pro mercibus videlicet & alijs rebus humanæ vitæ neceſſarijs Comparandis, iuxta mentem philoſophi primo Pol. inuentis atq; inſtitutis, non vtuntur, ſed ſolum proprij lucri ſibi ipſis acquirendi affectu (qui fine caret) aducti atq; allecti eas nõ laudabiliter immo potius reprehenſibiliter, hoc modo negociantur. Quoniam negocium illud quod ſuo laudabili fine, atq; etiam & ſua forma caret, velut imminutum & non recte ordinatum, non laudandum, ſed potius ſpernendum atq; euitandum eſt. Finis enim, vt ait philoſophus, eſt quid optimum illius rei cuius eſt finis. Cum igitur huiſmodi circulata & in gyrum celebrata cambia, ſecundũ mentem philoſophi primo Pol. careant ſuo fine, & conſequenter ſua perfectione, conſequens eſt, vt ipſa nõ perfecta & completa, ſed imperfecta & imminuta cambia eſſe cenſeantur, ſimiliter forma eſt que dat eſſe rei cuius

Prima praua ad inuentio.

Secundo.

Cap. 7.

Quod circulata cambia imminuta & imperfecta, ſint. Prima ratio.

2. Phy. Et Po. met.

est forma. Vel secundum dominorum iurisconsultorum loquendi modum, est quæ vnicuiq; rei tribuit, vt id sit quod esse dicitur. L. Si is qui quadr[a]. §. Quædam. ff. ad leg. fal. Electio illa iure electio dici non potest, quæ sua forma careat. Vt in simili. l. iiij. §. cōdemnatum. ff. de re Iud. traditum est, sententiam in qua quod ius postulat obseruatum non est, sententiæ ui ac nomine carere. Nam aliquid nō fieri, & minus legitime fieri, paria esse existimantur. l. quoties. ff. qui satisd. cog. Finis autē & forma verorum & perfectorum cambiorum (vt diximus ad mētem philosophi) est vt in de pecunijs tanquam instrumēto œconomicæ & politicæ artis, pro mercibus videlicet, & alijs rebus humanæ vitæ necessarijs comparandis, vtamur. Quod sané (vt constat) non fit in huiusmodi circulatis atq; in gyrum circumuolutis cambijs. Quapropter lucrum quod ex huiusmodi cambiorum continuata circulatione acquiritur, veluti suo debito fine, atq; ipsius contractus præcipua forma carens, turpe atq; non honestum lucrum est censendum. Amplius huiusmodi campsores (sicut ex dicendis hic inferius facile cognoscetur) & sicut ipsa docta experiētia nos in dies docet, vias fraudibus aperiunt, atq; maleficijs & fæneratitijs contractibus indulgere videntur. Quod proculdubio facere non licet. ff. de rei vend. l. in fundo. Et de cog. sp. cap. si vir. Ex hoc enim quod ita circulariter cambiunt, a capientibus ad cambium suis creditoridus Lugduni aut Bezenzoni effectualis pecuniarum exbursatio regulariter nō fit. Quæ tamen, sicut & in aliarum rerum venditione, ita & in ista pecuniarum pro emendis rebus humanæ vitæ vtilibus, & communi terrarum comoditate, Regulariter esset facienda. Sed ibidem communiter datur ipsis Creditoribus fides seu creditum de huiusmodi pecunijs, ibidem (si opus esset) efficaciter exbursandis, deinde ipsimet debitores aut alij ibidem scilicet Lugduni, aut Bezenzoni easdem peccunias, siue earundem pecuniarum creditum simul cum lucro ex pręcedenti cambio

Secundo.

bio

bio tunc proueniente, capiunt ad Cambium pro Genua, vbi prius ad cambium pro Lugduno aut Bezenzono acceptæ fuerant, & ita hoc cambium fit circulariter, redit .n. (sicut fit in motu circulari) ad illum eundem locum vnde recesserat. Hinc etiam siue ex hac cambiorum circulatione, absq; ipsa effectuali pecuniarum exbursatione Lugduni, aut Bezenzoni facienda, aliqui tam campsores ipsi, quàm ad cambium capientes, veluti huius seculi filij in sua generatione filijs lucis prudentiores, ad euitandum prouisiones suis agentibus faciendas, & pro ipsis cambijs Gabellas, titulo & colore indemnitatis proximi. Qua tamen ad sic contrahendum nõ mouentur, velut illi qui proprium lucrum in primis cupiũt, adinuenerunt quod pro huiusmodi & sibi similibus cambijs in gyrum confectis, litteræ à capientibus ad cambium non scribantur, & si scribuntur, ab ipsis campsoribus non mittantur. Sed quod lucrum ex uero cambio pro Lugduno aut Bezenzono, deinde pro Genua confecto, eundo, videlicet & redeundo ptoueniens, ab ipsis capientibus ad cambium præfatis campsoribus persoluatur. Quod proculdubio (vt inferius patebit) improbandum & nullatenus faciendum est. Luc. 16.

Quidam etiam campsores dum habẽt capientem ad cambiũ diuitem, & quoties opus est ad soluendum paratum & promptum, motu proprio & ex eorum propria intentione atq; industria curant, quod non solum pro suorum agentiũ prouisionibus, & Gabellis pro ipsis cambijs, verum etiam & pro malorum debitorum periculo euitandis, absq; literis, & si scriptis, non tamen mittendis vel admittendis, cum eodem debitore siue capiente ad cambium diuite & ad soluendum semper parato & prompto cõueniunt, quod (quo ad sibi placuerit) huiusmodi circulata cambia continuentur siue potius in eorum libro cum lucro ex veris cambijs eundo & redeundo proueniente, annotentur & scribantur Hi profectò Campsores, & si in hoc contrahendi modo aliqualem & tenuem quandam cambij apparentiam seruare videantur,

veram tamen veri cambij exiſtentiam & naturam , in huiuſmodi contractu non ſeruant, cum in eo commutatio vnius generis in aliud genus numiſmatum in alio Regno ſibi conſignandum non intercedat. Sed potius in eo veri mutui naturam & conditionem ſpe & pacto lucri inde cautius acquirendi, contra dei præceptum (re ipſa) efficaciter ſequuntur. Omitto breuitatis cauſa, & alias ipſorum campſorum prauas adinuentiones, quæ ex ipſa continuata Cambiorum circulatione occaſionem accipiunt. Quapropter huiuſmodi cambiorum continuata circulatio in gyrum continue facta (ſicut diximus) non laudanda, ſed, quo ad fieri poteſt, cauenda eſt. Et quamuis non laudemus, ſed rationibus iam dictis arguamus huiuſmodi in Gyrum circulata cambia. Non tamen ex hoc tantũmodo abſolute in foro conſcientiæ damnare intendimus: omnes quoſcunq; illos campſores qui cambia circulariter celebrant. Quoniam illi qui (ceſſante omni quauis fraude & dolo atque prauo mentis affectu) confectis cambijs Genuæ pro Lugduno aut alio Regno, ſuas pecunias deinde Genuam remitti ordinant, ut etiã ſi deinde eis placuerit, denuo pro Lugduno aut alio Regno contrahant. Et ſic ſuceſsiué, ex hoc ſolum & preciſe (vt in ſecunda huius noſtri tractatus parte oſtendemus) in foro animarum , nõ ſunt condemnandi , neq; ad lucri inde percepti reſtitutionem cogendi . Laudabilius tamen & cautius ſe gererent , atq; ſuę ſaluti melius cõſulerent, ſi peractis & completis primis aut ſaltem ſecundis cambijs, illis pecunijs, aut ſaltem illarum pecuniarum parte, merces & victualia atq; ea quæ ſunt ad hominum vitam & vſum neceſſaria & ad publicum commodũ oportuna, ſicut (vt diximus) ad id inuentæ atq; ordinatæ ſunt, efficaciter compararent, Hoc . n . modo (ſicut in ſecunda huius tractatus parte fuſius patebit) campſores ipſi ſua cambia exercentes, & ipſa cambia ad eorum rectum finem (ſicut decet) ordinarent, & quam plures vias fraudibus excluderent. Tantũmodo itaq; in hac re damnandos eſſe credimus,

dimus,

dimus, campsores illos qui prauo lucri affectu, & nimia mentis solicitudine, huiusmodi cambia celebrãt, in fallacibus huius seculi nequam diuitijs proprios colocantes affectus. Domino dicente. Nolite thesaurizare thesauros vestros in terra. Et per suum prophetam. Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Et per apostolum, huismodi erga diuitias hominis affectum Idolorum seruitutem appellat. Et in Euang. diui Lucæ, fallaces diuitias & spinas vocat, fallaces quidem, quia mundanorum hominum mentes decipiunt. Spinas verò, quia (vt recte diuus Gregorius declarat) cogitationum suarum punctione mentes lacerant, & quum vsque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant, meritò itaque sapiens Rogauit dominum, ne diuitias aut mendicitatem, vel miseriam illi daret. Sed tantũmodo vitæ necessaria tribueret. Itaque omnes qui christiane viuere volunt, si vtuntur hoc mũdo, (sicut Apostolus monet) sint tãquam nõ vtantur, quia preterit figura huius mundi. Non .n. possumus seruire Deo & Mammonæ. Ipsi autem Mammonæ illi seruiunt, qui thesauros suos thesaurizant in terra.

Matth. 6.
Ps. 61.
Eph. 5.
Luc. 8.
Prouer. 30.
Po. cor. 7.
Matth. 6.

Quòd sanè ex huiusmodi ipsorum campsorum longa continua & affectata suorum cambiorũ circulatione, nobis astruitur, propter lucri turpitudinem & fœnerandi occasionem, inde (vt diximus) facile sequentem. Proinde. D. Archiepiscopus Flor. Parte secunda suæ summæ Tit. p°. cap. 16. ait. Quòd in statu damnationis sunt illi homines, qui in eorũ negotiationibus vltimum eorum finem in ipso lucro ponunt. Intendendo videlicet diuitias augere, & eas sibi reseruare. Et tanto magis peccarent, si huiusmodi eorum affectatis lucris, rectum ciuitatis eorum aut prouinciæ vel Regni viuendi modum, non sine magno omnium detrimento inuerterẽt ea videlicet magna lucra in nimias filiarum dotes, in superbarum atq3 magnarum domorum structuras, in nimiũ sumptuosam & preciosam ipsius domus suppellectilem, in enormes pompas, nimium faustum, opipara atq3 frequentia con-

uiuia, in multitudinem seruitorum domicellarum, equuorum, in illecebras delitias, inhonestos luxus, flagitiosos ludos, & id genus, præter ciuilem & christianum morem exponẽdo, immo potius dissipando, atq; ad hæc & similia perpetranda alijs suis conciuibus nõ modicam occasionẽ dãdo.

SEcunda praua adinuẽtio & abusus est illorum campsorũ qui ex anticipata suarũ pecuniarum ad cambiũ datione, pecunias Lugduni aut Bezenzoni sibi assignandas minori precio emunt, quam si congruo tempore dandi pro nundinis illis eas darent. Hi enim omnes iniusti & vsurarij sunt cẽsendi. Iniusti quidem, quia (vt dictum est) rem emunt precio minori quàm valeat, quòd sanè est contra Iustitiam commutatiuam, ad quam attinet emptionis & venditionis contractus. Hæc. n. iustitia æqualitatem inter precium & rem venalem exigit. Facit ad hoc. 10. q. 2. hoc ius porrectum iuncta glo. vbi decernitur quod pretium esse debeat æquale rei venali, quum igitur (vt dictum est) res siue pecunia in isto contractu vendatur minori pretio quam valeat. Fit vt in eo non seruetur æqualitas. Ergo campsores ita ementes iniusti sunt. Amplius, secundum phylosophum. p°. pol. & 5. Eth. Emptio, & venditio fieri debet tam ad emptoris, quam ad venditoris beneficium. quum autem (vt dictum est) venditor siue capiens ad cambium vendat pecuniam suam minori pretio quam valeat, consequens est, quod cum suo dãno & interesse, & non cum beneficio suo id faciat. Amplius hoc idem sic astrui potest. Pretia enim rerum non ex affectu singulorum sed communiter æstimantur. ff. ad. l. falcidiam. l. pretia. Oportet igitur venalem illam pecuniam non affectu campsoris aut capientis ad cambium, sed bonorum & peritorum arbitrio virorum, communiter æstimari. Quodquidem (vt ex præmissis clare constat) in hoc nõ seruatur contractu. Ergo iniusti. Vsurarij vero sunt, non quo ad formam contractus, quia emptitius est. Sed quo ad intẽtionem deprauatam ipsius campsoris. Argumento per locum

Cap. .2.
Cap. 6.

cum à contrario, cap. Nauiganti, casu. 2. Titulo de vsuris. Quoniam (vt ibi recte dicit Abbas) per inde ius fingit, ac si emens pecuniam illam mutuaret venditori, vt inde recipiat lucrum illud, quod est vltra veram rei estimationem. quare, &c. Hoc idem ratione iam dicta, dicendum est de illis qui causa maioris lucri, ante congruum tempus suas dant pecunias ad cambium pro nundinis Messanæ aut alibi celebrandis, Hoc idem etiam dicendum est de illis qui tempore congruo quo dari debet ad cambium pro nũdinis apparitionis, non dant pro nundinis illis, sed pro nundinis paschatis sequentibus. Et multò magis iniusti & vsurarij sunt censendi illi, qui eodem tempore suas dant pecunias ad cambiũ pro duabus aut tribus nundinis simul. Hoc idem similiter dicendum est de numularijs illis qui initio temporis quo datur ad cambium pro nundinis illis tunc immediate sequẽtibus, quia tunc communiter & (vt plurimum) minus dari solet pro singulo scuto de Marca Lugduni aut Bezenzoni asignando, quam medio aut postremo illius temporis dari soleat, ipsi numularij, non quia re vera velint dare ad cambiũ pro nundinis illis, sed quia ex illa anticipata (vt ita dixerim) datione vel ficta emptione, ex industria lucrari intendunt. Tunc initio illius temporis dant ad cambium, postremo vero antequam claudantur litere pro cambijs illis Lugdunum Mittendæ. Quia tunc communiter ab ipsis campsoribus plus datur, & maiori pretio emitur, cedunt aut vendunt alteri illud creditũ suũ maiori pretio quã illud quo prius emerint, quò sané sequitur, quod ex illa anticipata eorum emptione inde lucrentur. De hac tamen re specialiter circa finem huius nostri tractatus latius & clarius dicemus. Quod etiam dicendum est de illis, qui in Hispanijs nomine cambij suas dant pecunias non pro primo termino, sed pro tribus aut quatuor terminis alia in ciuitate sibi soluendas, ad rationem iuxta numerum mensium trium aut quatuor pro singulo centenario. Singulũ pro singulo mense super addendo.

Hoc ipsum (suo modo) dicendum est de illis qui suas dant pecunias ad cambium ad libras grossorum, siue (vt dicitur) per Venetias, hoc videlicet modo & forma. Puta Antonius Florentiæ recipit à campsore decem libras grossorum, tunc ibi valentes centum aureos, pacto quòd termino vnius mensis a celebratione contractus, teneatur tantum cãpsori Florentiæ reddere, quantum post decem dies à celebratione Contractus valebunt Venetijs decem libre grossorum. Quæ aliquando valent plus aliquando minus. Et sic campsor aliquando perdit aliquando lucratur. Licet semper speret inde lucrari, & vt plurimum lucretur. Quoniam ibi. s. Venetijs (vt plurimum) plus valent. Et si Antonius vellet pecuniã ipsam longiori tempore tenere, de mense in mensem modo prædicto renouaretur contractus. In isto igitur cãbio a campsore lucrum expectatur ex probabili incremento alicuius monetæ in Veneta ciuitate. In hoc. n. contractu sic celebrato est contractus mutui, quum eodem in loco (videlicet Florentiæ) dentur & recipiantur pecuniæ eiusdem generis, & ex hoc mutuo ob dilationem vnius mensis, ab ipso campsore sic mutuante, speratur lucrum illud. s. illud plus quod post decem dies à celebratione contractus decem libre grossorum Venetijs sunt valituræ, quam initio contractus valebant Florentiæ. Amplius hac intentione & pacto, . s. pro acquirendo illo pluri, siue incremento, ab ipso campsore ipsi Antonio dictæ decem libræ grossorũ mutuate sunt. Quapropter contractus iste vsurarius est censendus. quum nihil aliud sit vsura, quám lucrum accedens ex mutuo pacto vel intentione principali. 14. q. 3. per totum. Hoc idem sentiunt. D. Archie. Flo. & alij summiste, qui de huiusmodi negotio sunt loquuti.

TErtia praua adinuentio est illorum campsorum qui adueniente termino solutionis cambiorum pro præcedentibus nundinis, capto lucro inde tunc iam prouenierẽ, vel eodem lucro simul cum capitali computato, spe alterius lucri

acqui-

acquirēdi, solutionem suarum pecuniarum sibi tunc faciendam, nomine cambii vsque ad sequentes prorogant nundinas, pacto quòd sibi detur id quod vera cambia eundo vel redeundo pro eo loco alibi vel ibi celebrata tunc parient. Hic. n. re vera non est contractus cambij, sed mutui, nomine cambij paliatus. Cum eodem in loco dentur & reddantur pecuniæ eiusdem generis. & inde aliquid lucri in primis speretur. Quòd sané est contra dei præceptum dicentis. Mutuum date, nihil inde sperantes. Hoc idem etiā satis constat cap. consuluit, & cap. Nauiganti, Rub. de vsuris, & .14. .q. 3. c. si fæneraueris, & per totum, quare & c. Luc. 6.

QVarta praua adinuentio est illorum campsorum siue numulariorum, qui aut Monopolio aut colusione, aut quouis alio dolo vel fraude, arte vel exquisito ingenio, iusta cambiorum pretia quouis modo augēt, vel imminuūt. Hi enim in huiusmodi cambijs iustitiæ commutatiuæ Equalitatem, quæ seruanda est, non seruant, immo eam fraudulenter inuertunt. Quò fit, vt rationibus superius aductis, male agant, & in foro animæ (secundum omnes doctores tam Theologos quám Canonistas) lucrum inde perceptum efficaciter restituere teneantur.

HOc idem (vt par est) iuxta condictionem cuiusuis cāpsoris dicendum esse uidetur, etiam de campsoribus illis, qui sine quouis eorum dolo, fraude, arte, vel ingenio, pretia Cambiorum pro Lugduno aut Bezenzono quæ ipsi faciunt, non imminunt, sciunt tamen aut probabiliter credūt, huiusmodi cambiornm pretia imminuta fuisse Monopolio, fraude, vel dolo aliorum vel illorum qui similia cambia pro Lugduno aut Bezenzono ita dolose contraxerunt. Hoc idē etiā dicendum esse videtur, quando Campsores ipsi sciunt aut probabiliter credunt, huiusmodi cambiorum pretia imminuta fuisse, ob nimiam cupiditatem arte vel industria illorum qui multas & magnas pecuniarum summas, magnis dominis & principibus aut regibus accomodant, pacto vt inde

Singulis annis lucrentur quindecim vel viginti supra sortẽ pro singulo centenario, ob quòd (sicut his nostris cupidissimis temporibus satis liquet) sequitur pecuniarũ restrictio, siue penuria, & inde illi qui dant ad cambium pro Lugduno aut Bezenzono pro singulo scuto de Marcha ibi consignando, minus dant quàm darent, si præfata excessiua lucra eisdem magnis dominis & principibus quauis arte vel ingenio extorta vel adempta non fuissent, ex quo enim ex nimia aliorum mercatorum cupiditate iusta pretia cambiorũ pro Lugduno aut Bezenzono efficaciter imminuntur. & inde campsor aliquid plus lucratur, quám si hæc aliorum nimia cupiditas & praua ingenia non intercessissent. illud plus lucri, velut ex mala radice & arbore procedẽs, iniustum esse videtur. non enim (ut ait dominus) potest arbor mala fructus bonos facere. Et Apostolus si radix sãcta, & rami. vnde Rub. de regulis iuris in. 6. scribitur. quòd accessorium sequitur naturam principalis. Et cũ quid prohibetur, prohibẽtur etiam omnia quæ sequũtur ex illo, Itaq; cum (ut inferius probabitur) præfatum lucrum uidelicet quindecim, uel uiginti pro singulo centenario sit malum, & infectum, ac deprauatum, & ipso iure prohibitum, ergo, & accessiorium quod ex eo sequitur, sicut & (á simili) sic astrui potest. Si .n. alicuius, aut aliquorum ui, dolo, fraude, arte, vel prauo ingenio iustum frumenti precium immuneretur, alij eo sic imminuto precio ipsum frumentum ementes, non iusté, sed iniusté emerent, cum (vt superius probatum est) precium rei uenali æquale esse debeat, iccirco hoc tali precio frumẽtum sic ementes, si id eis constaret, aut probaliter crederent, ad supplendum usq; ad iustum & æquale precium in foro animæ tenerentur. Quare hoc idem, & his qui minori precio in cambijs pecunias emerunt faciendum est, verum quia quantum in huiusmodi cambijs de iusto eorum precio sit imminutum vel ademptum, forté ualde difficile esset iudicare, arbitrio boni uiri incrementum illud esset æstimandum

Matth. 7.

Rom. 11.

dum & illis quibus pecuniæ ita ad cambium datæ sunt, pro eorũ rata esset, restituendum, uel forté posset illud, preser im si quid parum esset, pauperibus & miserabilibus personis dispensari.

QVinta praua adinuentio est illorum campsorum siue mercatorum qui adueniente pro cambijs iam confectis solutionis termino, in taxandis aliorum cambiorum remitendorum (puta pro Genua) precijs Lugduni aut Bezenzoni, quouis modo monopolium faciunt, aut quouis alio ingenio uel quæsito colore ipsas uenales pecunias iniusté appreciant, & earum precia iniustè taxant. Huiusmodi .n. homines (ut clarè liquet) iniuste agunt, & sic alios damnificantes aut in huiusmodi iniusto lucro scienter participãtes, arbitrio bonorũ & peritorum de damno iniustè dato damnificatis teneantur.

SExta praua adinuentio est illorum numulariorum qui principali spe lucri suas alijs dant pecunias, non confectis cambiorum literis Lugdunum aut Bezenzonum mitendis, sed pacto quòd totum id quod secundum illam pecuniarum summam, uera cambia pro Lugduno aut Bezenzono eundo & redeundo parient, sibi ab eis tribuatur, tales .n. contractus (sicut Doctores qui scripserunt de huiusmodi negocio testantur) non uera sed falsa ficta & simulata appellanda sunt cambia, superius .n. diximus, quod tunc fit cambium reale per literas, de quo nunc est sermo, quando ab altero contrahentium in vno loco siue Regno datur numisma vnius generis, & pro eo numismate ab altero similiter contrahentium numisma aliquo modo alterius generis, alibi siue alio in regno literarum (vt decet) adminiculo efficaciter consignatur, in superiori verò contractu (vt clare liquet) eodem in loco, & eiusdem generis pecuniæ dantur, & deinde recipiuntur, quo proculdubio fit, ut huiusmodi cõtractus re vera mutui contractus sit, nomine tamen, & falso titulo cambij palliatus, & sub falso cambij nomine prin-

cipali ſpe & pacto lucri inde ſic ſperati celebratus, quamobrem, rationibus & auctoritatibus iam ſuperius adductis, huiuſmodi numularij iniuſti, & vſurarij ſunt, atq; ad reſtitutionem lucri taliter inde percepti efficaciter tenentur.

obiectio. Et ſi aliquis diceret, ſicut quidam lucri cupiditate decepti dicunt, contractum hunc eſſe iuſtum, quia fit maiori cum beneficio vtrorunq; ipſorum ſic contrahentium, quam fieret ſi ipſorum cambiorum literæ Lugdunum aut Bezenzonum mitterentur, quia in huiuſmodi contractu, præfato modo celebrato, quando .s. non mittuntur literæ, ab vtroq; contrahentium euitantur expenſæ prouiſionum, Gabellarũ & quandoq; proſonetarum, & pericula malorum debitorũ.

Reſponſio. Ad hoc reſpondetur, non eſſe verum id quod in hac parte dicitur, quoniam ſecundum Philoſophum, omnis res iudicãda eſt, ſecundum ſuam propriam naturam, & per ea quæ ſibi eſſentialiter conueniunt, ſicut etiam ipſa eadem res vere & proprie cognoſcitur per ſuam diffinitionem eſſentialem, & non per deſcriptionem accidentalem, ad propoſitum, Gabellæ prouiſiones, mali debitores, velut ea quæ ipſis cambiorum contractibus eueniunt ab extrinſeco, ſunt quędam accidentalia, quæ non ſunt curæ arti, propria aũt natura & eſſentia ipſius cambij, ſicut conſtat per eius diffinitionem ſuperius datam, (quando cambium ipſum fit per literas, ſicut de ipſo ad præſens eſt nobis ſermo) eſt quod ſit cõmutatio vnius generis in aliud genus numiſmatum Regno aut loco multum diſtantium, & ita ſecundum hanc ſuam naturam contractus ipſius cambij, an iuſte vel iniuſte fiat. Iudicandus eſt, & vt id iuſte fiat, opus eſt, vt in huiuſmodi commutatione, arbitrio proborum virorum, æquitas & iuſtitia commutatiua vtrinq; ſeruetur, inter videlicet pretium & rem venalem, ſiue inter datam & recipiendam pecuniam, vt .s. ſtat ſub illa conditione intrinſeca diſtantiæ localis, qua minus valet quam ſi eſſet preſens, hoc enim modo preciſe, per ſe loquendo, contractus iſte conſiderandus & iudicandus

eſt,

est, & hoc modo negatur, quod ipse contractus fiat cum maiori ipsorum contrahentium beneficio sine litteris, quã fiat mittendo litteras, & quum dicitur quod, si non mittuntur huiusmodi cambiorum literę, vterq; ipsorum efficitur immunis expensarum ob prouisitiones, Gabellas, & quandoq; periculorum ob malos debitores, respondetur (sicut iam dictum est) quod huiusmodi conditiones. Huic contractui non sunt essentiales, sed solum accidentales, & quædã accidẽtalia additamenta, velut ea quæ eueniunt ab extrinseco, iccirco quo ad iustitiam ipsius contractus (per se & absolute loquendo) consideranda nõ sunt, & si quispiam in suo sensu abundare uellet (sicut his nostris cupidissimis temporibus multi abundant) & diceret, quod in ipsorum cambiorum contractibus consideranda sunt, non solum conditiones eorum essentiales, verum etiam & accidẽtales, & omnia ea quæ cambijs ipsis accidentaliter ab extrinseco eueniunt, puta expensę propter prouitiones; Gabellas, prosonetas, securitates & id genus, quamuis, per se & absolute loquendo, id non esset admittendum, esto tamen quod id admittatur & concedatur, tunc & in isto casu, sicut & hic superius declaratum fuit, & pro maiori euidentia denuo clarius declarabitur, (si fieret cõtractus iste eo modo quo ipsi numularij faciunt & fatentur se facere) huiusmodi dico contractus (secundum suam essentiam & naturã) re uera non esset contractus emptionis & venditionis, siue contractus ueri cambij, sed, quo ad suam naturam, secundum quam iudicandus est, esset contractus ueri mutui, & ita ex hoc nihil aliud sequeretur, nisi quod ipse numularius ob suam nimiam cupiditatem, contra Dei præceptum, in Animæ suæ ruinam, plures pecunias accipit, dando ad vsuram, quam lucrum acquireret, si pecunias suas in ueris & iustis cambijs recte (vt decet) negociaretur, & hoc modo. Sicut diuus Pater Augustinus ait, huiusmodi numularius haberet lucrum in Arca, & damnũ in conscientia, acquireret aurum, & ammit-

teret cælum, non fit itaq; huiusmodi contractus cum beneficio ipsius campsoris, neq; etiam cum beneficio sui proximi, quia qui mutuat pximo suo, pcepto Dei, non debet ab eo accipere nisi tantum id quod ei mutuat, ipse tamen contra ipsius dei præceptum iniuste aggrauat ipsum mutuatarium ad soluendum ei amplius quam dedit. Exigendo vsuras ab ipso mutuatario, sequitur itaq; quod huiusmodi contractus fiat cum maiori damno ipsorum contrahentium, Et si nos huiusmodi negotij veritatem clarius cognoscere volumus, opus est vt eius essentiam & naturam in primis cognoscamus, & si nos (sicut decet) voluerimus sincere, iudicare, inueniemus contractum ipsum non esse alium nisi contractum mutui, quod sane probari potest, & discurrendo per singulas conditiones contractuum tam nominatorum quam innominatorum, de quibus sacri canones mentionem faciunt, & etiam quia ipsius mutui diffinitio, vere & perfecte conuenit ei, quod quidem mutuum summistæ diffinientes, per legem 2am. ff. si certum pet. communiter sic diffiniunt dicentes, mutuum est contractus quo quis proprietatem rei suo vsu penitus consumptibilis vel distrahibilis, in alium transfert, recepturus deinde rem aliam numero, eãdem tamen specie uel valore, quæ quidem diffinitio, secundum omnes suas particulas, sicut facile cognosci potest, vere & plene conuenit ipsi contractui de quo ad præsens nobis est sermo, sequitur itaq; quod huiusmodi contractus sit contractus mutui, per regulam topicam, secundum Philosophum a diffinitione ad suum diffinitum, ad propositum modo, ipse Dominus Deus, qui est dominus omnium pecuniarũ atq; omnium rerum, in vtroq; suo testamẽto ordinauit atq; præcepit, quod qui mutuat aut pecunias aut quascũq; alias res mutuabiles, mutuet sine pacto & spe inde habẽdi aliquid supra sortem, sic enim ait ipse Dominus dicens, fratri tuo absq; vsura id quo indiget commodabis similiter & in euangelio ait, mutuum date nihil inde sperantes, sequitur itaq; quod

Qualis contractus sit ille qui fit sine literis nomine cãbij paliatus.

Deut. 23.
Luc. 6.

quod qui mutuat pecunias, aut frumentum, aut vinum aut oleum, aut alias quascunq; res mutuabiles, pacto aut spe .s. principali habendi aliquid supra sortem mutuatam, expresse faciat contra ordinem & voluntatem ipsius Dei, & ita ait & concludit sacro santa Ecclesia, vt adducitur 14 .q. 3 . per totum, itaq; si huiusmodi sic mutuãs expresse facit cõtra ipsius Dei voluntatem, sequitur quod in hoc nephario opere grauiter offendat ipsam Dei maiestatem in magnum detrimentum Animæ suæ, Anima enim quæ peccauerit morietur, ꝙ si mutuãdo pecunias pacto aut intentione principali inde habendi aliquid supra sortem. Anima sic mutuantis detrimẽtum patitur, sequitur quod sic mutuans mutuet (non sicut dicitur) con maiori suo beneficio, sed cum maximo suo damno & iudicio, con in hoc contractu vt aliquid plus pecuniæ lucretur, amittat salutem propriam Animæ suæ, qua post Deum, nihil nobis charius aut præciosius esse potest, ad hoc enim ꝓpositũ ait ipse Dominus noster dicẽs, quid ꝓdest homini si vniuersum mundũ lucretur, Animæ uero suæ detrimentum patiatur, perinde ac si diceret nihil, quod manifestius declarat dicens quam commutationem dabit homo pro Anima sua, ac si dicat, eam non poterit unquam dare, q̃a videlicet Anima nostra est immortalis & diuina, quicq̃d uero sub cęlo est, mortale & terrenum esse dignoscitur. Matth. 16.

Amplius mutuãs pecunias pacto aut intẽtione principali habendi inde aliquid supra sortem, est mutuare ad vsurã, ista est sentẽtia diui Patris Augustini, diui Hieronymi, ac diui Ambrosij, vt adducitur 14.q. 3 . proinde recte dicunt communiter omnes doctores tam Theologi quam canoniste dicentes, vsuram esse lucrum accedens ex mutuo pacto vel intentione principali, quod etiã elicitur ex consilio Agathense & adducitur 14.q. 3 . cap. vsura, dare autem ad vsuram secundum doctores tam theologos quam canonistas est peccatum multum graue, & quandoq; est grauissimum, & a sancto Ezechiele propheta ipsa vsura inter scelera digna morte Ezech. 18

cõnumerat, sanctus similiter Ambrosius in libro mortis ait. Quod qui accipit vsuram, rapinam facit & non viuet, vita videlicet gratiæ, non sine itaq; ratione, in clem. titulo de vsuris, cap. vnico. §. sane, decernitur, quod si quis pertinaciter affirmare presumat, quod exercere vsuras non sit peccatum, eũ velut hæreticum esse puniendũ, clare itaq; cõstat quod ille qui suas mutuat pecunias, vt inde aliqd lucretur, id non posit facere suo cum maiori beneficio, licet falso nomine & titulo fingat illas suas pecunias dare ad cambiũ. Et quãuis huiusmodi fæneratores, paruo tempore plus pecuniarum acquirant, quam hi qui in veris iustisq; cambijs aut mercimonijs, recte se exercent, tamen præter multas grauesq; pænas a sacro sancta Ecclesia ipsis fæneratoribus designatas, ipsæ met pecuniæ velut iniuste acquisitæ ac restitutioni obnoxiæ (sicut docta experientia in dies nos docet) parum temporis durant, & malos exitus habent, sic enim sapiens de male acquisitis loquens, in suis prouerbijs ait, substantia festinata minuetur, & hoc contigit iudicio
Prouer.ca. 13. dei, vt dicitur in glosa, sic enim ad ipsum vsurarium ait Dominus, vsuram & super abundatiam accepisti, ecce complosi manus meas super auaritiam tuã, merito itaq; sanctus
Ezech. 22. Psal. 75. propheta Dauid hos fæneratores, insipiẽtes corde appellat, quia videlicet rerũ terrenarũ cupiditas, quæ in corde & voluntate regnat, excecat atq; peruertit eorum iudicium in intellectu, subiungens postea de ipsis eisdem dicit. Dormierunt somnium suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitia-
Luc. 12. rum in manibus suis. Hæc eadem est sententia Domini nostri, loquentis de quodam diuite, qui multa bona non recte acquisierat, & in eis spem suã collocauerat, sperans se illis in dies plurimos esse fruiturum, cui dixit ipse Dominus, stulte hac nocte Animam tuam repetent a te, & quæ congregasti, cuius erunt? ac si ei diceret, non erunt tua. Sed ad aliorum manus peruenient, clare itaq; sequitur, quod illi qui suas dant pecunias, aut quouis cambiorũ titulo eas alijs mutuant

mutuant, pacto aut intentione principali vt inde lucrentur, non faciunt huiusmodi contractus (sicut ipsi dicunt) cum maiori suo beneficio, sed potius cum eorum extremo damno, atq; eterna suarum Animiarum damnatione, etiam si ipsimet (velut insipientes corde) sibi persuaderent beneficium suum consistere solum in eorum bursa. Et si quispiam diceret, sicut his temporibus multi dicunt, quod ex quo tanta hominum multitudo hac nota vsurarũ ad præsens taxatur, bonum & valde utile esset. quod sanctitatis domini nostri Papæ iusu, a probis doctisq; uiris huiusmodi contractus qui sub varijs multisq; titulis ac nominibus a quamplurimis fere per vniuersum orbem celebrantur, diligentissime examinarentur, & deinde suæ sanctitatis auctoritate, quæ omnium suppre ma est, deciderentur, & deinde huiusmodi suæ sanctitatis decisiones (vt moris est) Christi fidelibus denunciarentur, quia hoc modo multi ab huiusmodi negocijs cauerent, & tãtũmodo in illis (quæ iuste fieri possent) se exercerent, respondetur, quod omne id quod a'. D.D. nostro Papa velut representante nobis personam ipsam Domini Nostri Iesu Christi, proficiscitur, semper iuste & sancte procedit, & (quantum est ex se) nobis beneficium atq; Animi salutẽ mirifice confert, nihilominus in hoc negocio de quo ad pręsens est nobis sermo, huiuscemodi prouisio non est necessaria, quoniam si nos recte inspexerimus, id quod super hac re tot doctissimi viri, nulla moti cupiditate scripserint, inueniemus eos omnes contractũ hunc (de quo modo est sermo) vna voce condẽnasse tanquam iniustum & vsurarium, quẽ etiam ante ipsos. Augustinus sanctus, Hieronymus sanctus, Ambrosius sanctus, post sanctos Apostolos, prima lumina mũdi, quorum doctrina a sacro sancta Ecclesia dist. 15ª. cap. sacro sancta, approbata est, & si non quo ad uerba formalia, saltem tamen quo ad eius essentiam & naturam concorditer pariterq; condemnarunt, ipsa insuper sancta Ecclesia in cõcilio Agathensi, sicut etiam adducitur. 14. q. 3. cap. vsura, ip-

ſum eundem contractum condemnando vſurarium. appellat, pro maiori etiam huius veritatis firmitate, Vrbanus Papa tertius. eo titulo cap. conſuluit, & Gregorius Papa no-
Luc. 6. nus. cap. nauiganti, verbo Domini Noſtri Ieſu Chriſti, dicentis. mutuum date nihil inde ſperātes, eodem iudicio hūc eundem contractum pariter damnant, & vt idem vrbanus eodem in loco determinat, ſic ait, huiuſmodi homines pro intentione lucri quam habent, (& multo magis pacto) (cum omnis vſura & ſuperabundantia prohibeatur in lege) iudicandi ſunt male agere, & ad ea quæ taliter ſunt accepta reſtituenda, in Animarum iudicio efficaciter inducendi, itaq; ſi huiuſmodi contractus (de quo modo eſt ſermo) vna voce omnium tam modernorum quam Antiquorum doctorū qui de ipſo ſcripſerunt, inſuper & ſacrorum conciliorum ſummorumq; pontificum (quibus indubitata fides adhibenda eſt) tanquam vſurarius atq; iniuſtus diuineq; legi aduerſarius condēnatur. quo nam pacto neceſſarium eſt quod ſanctiſsimus dominus. D. noſter Papa ad præſens aſſumat hunc laborem, vt examinari faciat. & ipſe decidat id quod ab illis quibus indubitata fides promptaq; obedientia preſtanda eſt. iam diligenter examinatum deciſum & condemnatum eſt? preſertim quum ea quæ ſemel deciſa ſunt(non ſint amplius decidenda, cap. maiores. 24. q. pa. verum quia ſacro ſancta Eccleſia Spiritus ſancti magiſterio ſemper dirigitur, & uelut mater miſericordię abundantia pietatis ſuæ debiles in fide lucrari ſemper exoptat, & pro rerum & temporum varietate eandem rē(ſicut in ipſis ſacris concilijs patet) ſæpius diſcuſerit & deciderit, quicquid in hac re & in quibuſcūq; alijs ipſa decreuerit, aut faciendum eſſe ordinauerit, ſicut noſtri eſt officij illud totum & quale fuerit, tanquam rectū iuſtum & ſanctum Deo & ipſi referemus.

obiectio. Et ſi aliquis diceret contractum hūc eſſe licitum & iuſtum. quia ille cui pecuniæ aut alia mutuantur, ei a quo mutuum
Reſponſio. accepit, lucrum illud libere & ſponte donat, reſpondetur
quod

quod lucri cupiditas excæcat intellectũ eius qui pacto aut intentione lucrum ipsum inde habẽdi sua mutuat, & ipsum imaginari facit quod ille cui ipse mutuat, lucrum illud sibi libere & sponte donet, id quod tamen verum non est, naturalis enim ratio nos satis docet, quod indigens, ut suis necessitatibus succurrere posit, mallet sibi mutuari gratis, quam causa lucri & iniusti grauaminis, sed quia non inuenit qui sine lucro & huiusmodi grauamine sibi mutuare velit, quadam necessitate coactus, quatenus suis necessitatibus prouidere posit, minori suo damno quo potest, accipit ad vsuram, siue ad suum interesse, pecunias, frumentum, vinum, oleum, & similia, lucrũ itaq; illud quod a mutuatario, datur mutuanti: non libere & sponte, sed quasi quadam necessitate datur, quapropter fænerator ipse, sicut (ut diximus) Vrbanus Papa tertius decidit & tulit sententiã, tutta conscientia lucrum illud recipere nec retinere potest, sed ipsi mutuatario illud restituere tenetur, & ad hunc sensum intelligo Abbatem super cap. consuluit eo titulo di. quod libera donatio debitoris, occasione mutui non prodest ipsi creditori, habenti intentionem deprauatam, vt quia alias non fuisset mutuaturus, nisi sperasset inde aliquid consequi, sicut & ipse debitor (licet aliquo modo libere dare dicatur) non tamen dat vel donat nisi occasione mutui, quapropter non vere libere, sed quadam necessitate ductus donat, hoc idem etiam sentit diuus thomas $2^a 2^e$.q.78. articulo primo ad 7^m. argumentum, Hoc idem & cæteri Theologi quos breuitatis gratia pertermitto.

Similiter si diceretur, sicut qdam dicũt ꝙ, huiusmodi pecuniæ quæ a numulariis in aliqua quantitate mutuantur, non mutuantur pauperibus egentibus, sed competenter diuitibus, & quandoq; ditioribus quam sint ipsi numularij mutuantes, & illis qui non accipiunt mutuo ipsas pecunias, vt eas dilapident, aut eis abutentur, sed vt inde negocientur atq; lucrentur, quapropter conueniens videtur, quod (tu- Obiectio.

ta conſcientia) pecuniæ eis mutuari poſsint pacto & intentione principali inde habendi lucrum illud, quod eo tempore in foro inter mercatores communiter currit, quod etiam ſacræ ſcripturæ auctoritate probare nituntur, dicētes quod quum Dominus dicit, mutuum date, nihil inde ſperantes, id intelligendum eſſe quando mutuum datur Pauperibus, & non quando datur diuitibus, quia eo in loco (ut ipſi dicunt) ipſe Dominus loquitur de operibus miſericordię, quæ Pauperibus & non diuitibus ſunt exhibenda, & hæc eſt ratio ipſorum. Ad quam (vt ipſius rei veritas magis eluceſcat) dicendum eſt, quod in iſtis ipſius Domini verbis. mutuum date, nihil inde ſperantes, duo continentur, quorum alterū eſt, mutuum date, alterum vero, nihil inde ſperantes, quo ad primum dicendum eſt, quod dare mutuum ſiue mutuare, egenis & miſerabilibus perſonis in extrema neceſsitatę cōſtitutis. eſt de neceſsitate ſalutis, quū in iſto articulo p gradu & cōditione pſonæ, teneatur quiſq; etiam libere eis donare de ſuo, mutuare vero pauperibus indigentibus, non tamen in extrema neceſsitate conſtitutis, nō ita quiſq; teneur mutuare neq; donare, ſed ſolū quadā fraterna & chriſtiana charitate, pro cuiuſlibet tā dantis quam recipiētis qualitate (& pro loco & tempore) eis pecuniæ & alia mutuabilia mutuanda ſunt, diuitibus vero illis qui aliquando pecunijs aut alijs mutuabilibus rebus indigent, vt poſsint ſemetipſos & familias ſuas. pro eorum condecenti ſtatu conſeruare, non ita quiſq; ſubuenire tenetur, ſed ſolū per quandā ſuper erogationem, & in primis Hortatu ipſius Domini, pro qualitate perſonarum loco & tempore ſubueniendum & mutuandum eſt, diuitibus vero illis qui pecunias vel alia ideo quærunt ſibi mutuo dari quatenus ipſi nimia cupiditate aut Ambitione allecti & deuincti, Ampliores diuitias & theſauros ſibi acceruent & accumulent, aut ad altiorem ſtatum & dominiū ſublimentur, & ſi id cum magno ipſius mutuantis tem porali beneficio nullatenus tamen quiſpiam quicquā eis mutuare

Luc. 6.

primum.

Quibus & quare mutuādum ſit.

ſecundum

tertium

quartum.

tuare debet, & peccatum esset si sic scienter sua accomodaret, ista enim est sententia Diui Thomæ, & etiam summistarum, quam .D Archie. flo 2ª parte suæ summæ titulo primo sic ostendit dicens, Dominum nostrum vnicuiq; mandasse curam de proximo, non habet autem curam de proximo suo, ille qui scienter prebet ei materiam vnde habeat occasionem peccandi, talis est ille qui pecunias aut alia dat siue mutuat diuitibus illis, quos scit aut probabiliter credit, eis pro maioribus diuitijs & thesauris accumulādis, aut amplioribus honoribus Ampliandis esse vsuros. Hæc quantum ad ipsum actum mutuandi dicta sufficiant, quo vero ad paciscendum vel sperandum de lucro ex ipso mutuo. quod est 2m considerandum in verbis ipsius Domini, & est id quod ad nostrum quæsitum præcipue attinet, negandum est quod ipse Dominus ipsis suis verbis velit intelligi, quod quispiam recte mutuare posit. Diuitibus immo ditissimis. etiā negociatoribus, vt inde pacto vel intentione principali lucrum aliquod acquirat, vel acquirere speret, & quum dicitur quod ipse Dominus suis verbis id nobis insinuat; quia quando ipse nos adhortatur ad mutuandum, nobis prohibet ne inde aliquid sperare debeamus. ibi loquitur de operibus misericordiæ, quæ non diuitibus sed pauperibus & miseris exhibenda sunt, (quicquid sit de ipsa ipsorum consequētia) ad eius antecedens dicendū est, quòd si quis ipsorum verborum ipsius Domini contextum recte inspexerit, clare cognoscet, quod ipse Dominus ibi Discipulos suos & alios Christifideles docet sanctum viuendi modum, & ipsius vitæ Christianæ perfectionem, dicens eos beatos fore si fuerint pauperes spiritu, mites, lugentes, sitientes iustitiam, misericordes, mūdi corde, pacifici, patiētes in tribulationibus, & si omnes quoscunq; amicos .s. & inimicos dilexerint, atq; eis benefecerint, & si quispiam ab eis tunicā abstulerit, quod ei pbeant & pallium, ex quibus profecto clare sequitur, contrarium ei quod ipsi ex huiusmodi Domini verbis inferre nituntur, vi-

Ecclci. 17.

delicet quod mutuando diuitibus posit quispiam inde recte sperare lucrum, sed potius sequitur, quod Christi fidelis hilari & prompto Animo cuiuis mutuando, mutuet sine quauis spe inde habendi aliquid supra sortem, recte itaq; omnes quicunq; doctores tam theologi quam canonistæ, tam moderni quam antiqui & sancti, sacraq; concilia, atq; ipsi summi Pontifices, hunc passum exponentes, absolute dicunt, ex ipso mutuo nihil temporale esse sperandum, sicut facile videri potest in eorum libris, & summis & præcipue, 14.q.3. per totum. similiter & titulo de vsuris, sequitur etiam, quod si qui huiusmodi Domini verbis alium sensum ab eo qui a sanctis Doctoribus sanctaq; Ecclesia atq; a summis pontificibus datus est, dare præsumunt, non sine rationabili causa de hæresi notari possent, non sine itaq; ratione, sicut habetur in clem. titulo de vsuris, cap. vnico. §. sane, sancitum est quod si quis affirmare præsumpserit vsuram non esse peccatum, ipse esset tanquam hæreticus puniendus. Vsura autem vt 14.q.3. per totum habetur, semper est lucrum illud quod ex mutuo pacto vel intentione principali acquiritur, cuicunq; & qualibuscũq; fiat ipsum mutuum, & ratio est quia, vt pulchre inquit. D. Egidius romanus quol. 5. q. 24. & Abbas in prologo & super cap. Nauiganti, titulo de vsuris. Quia in mutuo transfertur Dominum rei mutuatæ ab ipso mutuante in mutuatarium, vnde dicitur mutuum, quia de meo fit tuum. l. ij. ff. si cer. peta. quoties itaq; mutuantur pecuniæ vel alia mutuabilia. Dominium ipsorũ transfertur a mutuante in mutuatarium, cuius autem est dominium rei, eius etiam est vsus eiusdem rei. Itaq; si mutuans vult lucrum propter vsum rei ab eo mutuatæ, vult lucrum de re non sua, volens autem lucrum de re non sua, iniuste agit; & rapit id quod suum non est, neq; ad ipsum attinet, non sine itaq; ratione secundum vnam ethimologiam. ipsa vsura appellatur rapina vsus, consequens itaq; est, & ipsa ratio ita iubet. Quod ipsum mutuum sine quouis pacto vel intẽtione

principali inde habendi aliquid supra sortem, sicut Dominus iubet. Cuicunq; aut pauperi aut diuiti fiat, gratis & Amore fiat, proinde diuus Tho. ad ducissam barbantiæ respondens, declarat & significat, quod si quispiam mutuaret sibi pecunias aut alia. Vt inde haberet aliq officiũ quatenus inde lucraretur (quamuis ipsa esset diues) peccaret atq; vsurarius esset, hoc idem clare dici potest, ex cap. super eo. titulo de vsuris, illi enim (vt in ipso cap. exponitur) qui sũmo Põtifici supplicabãt, vt facultatem eis faceret, dandi suas pecunias ad vsuras. Quatenus inde redimere possent Animas captiuorum, non dedissent pecunias suas ad vsuram pauperibus ægenis & miserabilibus personis, sed tantummodo diuitibus. Ex quibus lucrum acquiri potuisset, ipsis tamen summus pontifex, respõdens ait. Quod cum vsurarum crimen vtriusq; testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri. Se non videre, quare nec diuitibus nec ditissimis nec etiam dominis magnis & principibus; dari non licet ad vsurã, idipsũ (itaq; in hac re) dicamus omnes, vt ait Apostolus, & non sint in nobis schismata, & quum dicitur quod huiusmodi pecuniæ mutuantur etiam mercatoribus. Qui inde lucra multa acquirunt, dicitur, quod ut ait diuus Ioannes Chris. super Mattheum. Pecunia non parit pecuniam, quod intelligendum est in contractu mutui, & etiam (formaliter loquendo) in quantum ipsa pecunia est pretium rerum venalium. vt insinuat. D. Abbas in prologo de vsuris, & ratio est, quia pecunia (hoc modo sumpta) est solũ principium mære passiuum, cui non attribuitur aliqis actus, sed actus ipse siue opus attribuitur agenti, agens aũtẽ respectu lucri acquisiti vel acquirendi, est ipse mercator & & eius industria, quapropter sequitur quod mercator qui in mercimonijs aut alijs iustis contractibus iuste lucratur. Lucretur propriæ, non pecunijs sibi mutuatis, sed donante domino, lucretur sua industria & labore, de quibus mutuans lucrum nec exigere nec accipere debet, quia de re aliena sine

p^e cor. p^o.

Matth. 21.

eius

eius patroni consensu recte lucrari non possumus, & si hoc liceret, sicut. D. Egidius romanus quol.6.q.22.ait, dare ad vsuram non esset peccatum, quod est contra iam dicta.
Amplius, vt idem doctor ibidem ait. In huiusmodi contractu lucrum & damnum debent ad paria comparari, vt qui debet esse particeps lucri, vel habere totum lucrum, debet esse particeps Damni, vel habere totum damnum, si ergo mutuans non vult esse particeps damni, vel habere totum damnum. Si mutuatarius in huiusmodi suis mercimonijs partẽ vel totum amitteret, non debet nec totum lucrum neq; partem eius respectiue, ex industria & labore ipsius mutuatarij acquisitum habere, quapropter qui mutuãt, sicut ipse Dominus iuste & sancte ordinauit, mutuent, & mutuũ dent, nihil, temporale æstimabile pecunia, inde sperantes. Sperent tamẽ id quod ipse Dominus sic mutuantibus promisit dicens.

Luc. 6.

Erit Merces vestra multa. s. in cælo, vt ait. glo. & eritis filij Altissimi Dei.

obiectio.

Et si quispiam diceret, sicut aliqui dicunt, quod huiusmodi vsurarios contractus non facit propter lucrum sibi acquirendum, sed vt inde succurat necessitatibus pauperum pupillorum, viduarum, puellarum maritandarum sibi affinitate aut consanguinitate coniunctarum, aut propter similia pia opera peragenda. Ad hoc respondetur, quod secundum Apostolum, non sunt facienda mala, vt veniant bona, facit cap. forte. 14. q. 5. & quia (vt hic superius probatum est) mutuare ad vsuram est peccatum valde graue, & vtriusq; testamẽti pagina ab ipso Deo expresse prohibitum, nullo quouis prætextu cuius vis boni operis peragẽdi fieri possunt, neq; huiusmodi neq; quis alij vsurarii cõtractus. simile respõsum dedit. D. Alexander Papa tertius Archiepiscopo panhormitano, sicut adducitur cap. super eo. titulo de vsuris, qui quidem Archiepiscopus suæ sanct[ti] supplicauerat, vt quibusdam probis viris facultatem daret mutuandi ad vsuram, quatenus inde. e. manibus infidelium redimere possent vi-

Responsio.

Ro. 3.

ram quorundam nostrorum Christi fideliũ, opus sane inter cætera quæcunq; alia bona opera valde pium & sanctum, si ergo non licet, imo (sicut in preallegato textu continetur) neq; etiam ab ipso summo pontifice qui habet potestatis plenitudinem, concedi potest, quod dari possit ad vsurã ꝑ redimenda vita nostrorũ Christi fideliũ e manibus turcarum aut aliorum mahumetanorum, minus licet dare ad vsuram vt succurratur præfatis aliorum necessitatibus, celebrẽtur itaq; tantummodo contractus giusti & liciti, & ille qui vult semetipsum exercere in cambijs, a cambijs fictis simulatis & iniustis omnino caueat, & cãbia vera & iusta exerceat vt inde postea, sicut decet, emat merces & alia Humanæ vitæ vtilia & necessaria, & hoc modo, non solum suæ propriæ saluti recte consulet, verumetiam & proximorum suorum commodis plurimum fauebit, quoniam merces & alia quæcunq; quæ pro humanæ vitæ sustentatione requiruntur, terris, Ciuitatibus, Prouincijs, Regnis, magnũ conferunt beneficium, vectigalia enim quæ pro bono publico, & conseruatione libertatis instituta sunt, mediantibus mercibus & cæteris alijs prædictis, multum vtilitatis accipiunt, quod si ex tot tantisq; cambijs quæ modo fiunt, postea pro loco & tempore (quo ad fieri posset) præfata omnia emerentur, ipsorum vectigaliũ emolumenta adeo multiplicarentur, ꝙ forte sine alijs nouis grauaminibus pro conseruatione reipublicæ regulariter sufficere possent, illi etiam qui huiusmodi redditus a communitatibus emerunt & in dies emunt: suis iustis prouentibus nõ fraudarentur, castra, ciuitates, prouinciæ, (vt Antiquitus cõtingebat) fere rebus omnibus abundarent qlibet etiã iin gradu suo facile semetipsum exercere posset, & sicut Dñus nobis ordinauit, in sudore vultus sui⁹, suoq; labore atq; industria, panem suum comederet, euitaretur ocium, quod est fons & origo omnium quorũcunq; vitiorũ, Omitto (breuitatis gratia) multa alia & magna beneficia, quæ ex iustis negocijs & mercimonijs humano generi proue Ge. 3.

nire cognoscuntur, e contrario vero ex fictis simulatisq; cambijs átq3 similibus fæneratitijs contractibus, omnia bona frigescunt & algent, Deus enim ipse quem toto corde totaq; mente nostra in primis Amare tenemur, ob proprij lucri acquirēdi in huiusmodi fictis contractibus cupiditatē & Auaritiam, derelinquitur, quod & sanctus Apostolus nos admonens satis insinuat, Auaritiam & cupiditatem diuitiarum temporalium, Idolorum seruitutem appellando, zelus etiam boni publici & cōmunis (quod bonum, post Deum ipsum & cælum, magno studio & diligētia curate debemus) ob nimiam mentis humanæ solicitudinē in huiusmodi fictis cōtractibus, quæ his nostris cupidissimis temporibus in multis hominum cordibus regnat, similiter frigescit, proximo insuper nostro, quem sicut nosmetipsos ipsius Dei præcepto diligere tenemur in suis necessitatibus, nisi sub vsuris regulariter non succurritur, quo sane sequitur (sicut sępius contingit) quod ipso nō restituente pecunias habitas a creditore, titulo & nomine subuentionis, proximus ipse contra Dei præceptum vsuris ita opprimatur emungatur exhauriaturq; vt (procedente tempore) pauculis illis bonis mobilibus vel immobilibus quibus vtcunq; sustentabatur, ab vsurario funditus expolietur, nec id solum contingit illis qui pauperem habent supellectilem, aut debilioris sunt cōditionis, verum etiam & magni domini ac principes ob magnas & cōntinuas vsuras a numularijs, eis extortas, contra forte eorum voluntatem, coacti sunt non stare promissis, non modo non soluendo magnum & multiplicatum interesse, ob multas pecunias eis a numularijs ad vsuram mutuatas, verū etiam ad suspendendum & differendum solutionem ipsius capitalis sibi mutuati, adeo quod his nostris tēporibus, ipsa vsura est velut quedam grauissima & seuissima tempestas & grando, non in vna sola mundi parte, verum etiam (quod nobis summopere dolendum est) ferè in toto christianismo, non sine itaq; ratione. Sacri Theologi & canonistæ loquendo

Deut. 6. Matth. 22.

Eph. 5. Col. 3.

Leuit. 19. Matth. 22.

Deut. 23. Leuit. 25. Luc. 6.

do de huiusmodi fictis & simulatis cambijs, appellant ipsa nõ cãbia, sed cãbia sicca, instar Arboris siccæ, q̃ in semetipsa nõ habet aliquem humorem aut viriditatẽ, non producit folia, nec flores, neq; deniq; fructus, sed potius dãnificat Arbores virides sibi adiacentes, sed tantummodo habet aliqualem Arboris Apparentiam, sine quauis existentia, ita profecto sunt cambia ipsa sicca, quia non vero, sed falso & ficto nomine cambij aliqualem cambiorum apparentiam videntur habere, nullam tamen penitus cambij existentiam habẽt similiter nullum penitus in semetipsis habent humorem aut viriditatem gratie Dei, quia non sunt fundata in radice charitatis, immo sunt contra charitatem, & ab ipso Deo reprobata, non germinant frondes boni exempli, immo sunt scãdalosa, nõ pullulãt flores odoris virtutũ, sed vndiq; sunt putida, ob cupiditatẽ & auaritiã a qua ꝓficiscũtur, nõ ꝓducũt fructum bonorum operum, quia (vt hic superius ostensum est) Animam ipsius fæneratoris & corpus & honorem atq; alia bona tẽporalia (si q̃ habet) bene acq̃sita grauiter ledũt atq; deuastant, & deniq; velut quædam seua tempestas (sicut docta experientia docet) in locis illis in quibus contractus ipsi fæneratitij vsitantur, omnes bonos mores exterminant, quapropter si ficulnea illa de qua diuus Euangelista loquitur, quia nõ habebat nisi frondes, maledicta fuit a domino, quanto magis ab ipso eodem domino ipsa vsura, & vsurarius in ipsa, maledictus & maledicta erit: cum ipsa (vt ostensum est) non solum non pariat neq; fructus bonos neq; flores, sed neq; etiam ipsa folia? Itaq; qui suas vult negociari pecunias in cambijs, negocietur illas (sicut decet) in cambijs veris & iustis, quæ quamuis non afferant tantum lucri quantum mundana cupiditas affectaret, tantum tamen lucri afferunt, quantum ipsum christianum appetere decet, presertim quod sicut in multis probis viris qui iuste iusta cãbia negociantur didicimus, res eorũ paulatim de bono in melius proficiunt, & non solum in illis qui iuste suas dant pecunias

Matth. 21.

ad cambium, & deinde,(quo ad fieri poteſt)eiſdem pecunijs merces & alia humanæ vitæ neceſſaria emunt, verum etiam & illis qui vt rebus & negocijs ſuis prouideant, pecunias ipſas ad cambium accipiunt, quia id (ſicut decet) abſolute loquendo, non fit ſine commodo ipſius capientis, quum ab ipſo campſore ſine quauis fraude & dolo, ſecundum quod tũc in foro communiter currit, de numerato hic ſibi conſignentur ſuæ pecuniæ, quas (ſicut preſupponendum eſt) ipſi habent aut habebunt Lugduni aut Bezenzoni, & ad locũ hũc (regulariter loquẽdo) redducere vel adduci facere non poſſent, ſine periculis laboribus & expenſis, quã obrem ob huiuſmodi commodũ a campſore eis factum, ſine quauis dilatione commode rebus ſuis prouidere poſſunt, & de huiuſmodi cõmodo ſimul cum beneficio quod poſtea inde ſequitur, quamuis non ſit in eo gradu quo diuitiarum huius ſeculi cupidi eſſe affectarent, vtraq; tamen ipſorum contrahentium pars, huiuſmodi,& ſi quandoq; paruo, iuſto tamen lucro, velut ab ipſo domino omnium bonorum largitore donante,contenta eſſe deberet, præſertim quia,vt ait ſapiens
Prouer. 13. Subſtantia quæ paulatim colligitur manu,multiplicabitur,
Ps. 36. proinde ait ſanctus propheta,melius eſt modicum iuſto, ſuper diuitias peccatorum multas,& ſi forte hi qui ſuas in iuſtis cambijs negociantur pecunias, eo lucro inde procedente non contentantur, deſinant ab huiuſmodi negocio, & ſuis pecunijs emant merces,& ea que ad vſum humanæ vitæ ſunt vtilia & neceſſaria, ſicut & ad hunc finem cambia ipſa inuenta inſtituta & ordinata ſunt.

Hoc idem dicendum eſt de illis qui ſuas dant pecunias artificibus ſiue nauigantibus aut mercatoribus,eas in eorum artificijs aut mercimonijs expoſituris, pacto tamen, aut ſpe principali, quod ſaluo capitali, id quod vera cambia pro Lugduno aut Bezenzono parient ſibi conſignetur. Malentes iſti tales hac via quam alia verorum cambiorum lucrari. Hi enim omnes vſurarij ſunt,vt patet, cap. conſuluit, rub.

de

de vsuris, etiam si capitalis periculum in semetipsis suscipe rent. cap. nauigāti eo titulo. Hoc idem dicendum est de illis (quicunq; illi fuerint) siue viri siue mulieres qui suas dant pecunias numularijs Amicis suis, aut aliquo affinitatis vel consanguinitatis gradu sibi coniunctis, eis dicentes, vt illas suas pecunias in cambijs pro Lugduno aut Bezenzono vel alijs iustis atq; licitis cambijs recte ac iuste negocientur. quos tamen sciunt, aut probabiliter credunt, eas pecunias non in huiusmodi cambijs, sed in alijs eorum negocijs (& forte non iustis neq; licitis) expósituros. Et pacto quod quicquid lucri ex veris ac iustis cambijs pro Lugduno vel locis prædictis, ab alijs numularijs efficaciter & cum effectu celebratis processerit, sibi supra sortem redatur. Plus enim valet quod agitur, quam quod simulate concipitur. C. plus valere, per totum. Hi enim homines non ipso effectu, sed solo titulo & nomine verorum atq; iustorum cambiorū lucrari volunt, per inde ac si vera ac iusta cambia ad eorum instantiam efficaciter & cum effectu celebrarentur. Et multo magis vsurarij censendi sunt illi, qui cum numularijs sibi quauis consanguinitate vel affinitate, aut beneuolentia cōiunctis. paciscuntur, aut schedulas siue Chirographum sibi fieri faciunt, de quibusuis negocijs nulla mentione facta, pacto & conuentione quod saluo eorum capitali, singulis annis sibi supra sortem reddātur sex vel septem pro singulo centenario. Hoc idem dicendum est de illis qui suas alijs dant pecunias nomine & titulo depositi, quod his nostris tēporibus, non solum in tota Italia, verumetiam & in Gallia, Flandria, Germania, atq; Hispania, inolescit, qui tamen cōtractus à vero depositi contractu (re ipsa) est valde alienus. Sed solo ficto ac falso depositi nomine ab vsurarijs sic appellatur. Depositum enim; communiter fit gratia deponentis tantum. ff. depo. l. 1. & rub. de deposito. cap. bona fides. Huiusmodi vero contractus (de quo modo est sermo) sicut sic contrahentibus constat, fit gratia vtriusq; partis ipsorum

Quod contractus qui his nostris temporibus a numularijs fit nomine depositi, nō vere sed falso depositum nominetur.

prima ratio.

ecunda contrahentium. Amplius in contractu depositi dominium non transfertur à deponente in depositarium, sed remanet apud ipsum deponentem, siue depositorem. ff. dep. l. licet. In isto autem contractu (vt clare liquet) ipsum dominium trãsfertur in illũ cui dantur pecuniæ sub hoc nomine depositi. Potest enim ille (prout lubet) pecunias illas expendere distrahere atq; alienare. Insuper si depositum pereat aut deterioretur, depositarius regulariter non tenetur nisi de dolo & lata culpa, dicto cap. bona fides, in isto autem contractu, absolute & simpliciter tenetur, & non solum de pecunia apud ipsum deposita: verum etiã & de lucro iuxta pactum factum inde retribuendo. Amplius in contractu depositi, ipsi depositario pro eius custodia & labore, sæpius datur præmium & merces, in isto autem contractu fit econtrario, ipse. n. depositarius pro pecunijs apud se depositis, semper soluit aliquid & quandoq; multũ deponenti, deniq; in vero deposito, depositor siue deponẽs pro sua voluntate quandocunq; voluerit, potest reuocare ipsum depositum. l. 1. §. si deposuero. ff. eo. titulo, etiam contra pactum appositum, secundum innoc. in dicto cap. bona fides. In isto vero contractu, regulariter reuocari non potest nisi peractis nundinis, aut sicut adiuicem sic contrahentes conuenerunt. Hæc Dixerim, vt clare cognoscatur quantum ab ipsius rei veritate deuient, hi qui contractum hunc qui vere vsu varius contractus est (forte ad euitandum exosum nomen vsuræ) depositi nomine nominare voluerunt. Hoc idem (iuxta qualitatem & conditionem suam) dicendum esse videtur de cæteris alijs huiusmodi contractibus adinuentis, fictisq; nominibus nominatis, puta, contri firmo, partito, negocio, trafico, commodo, seruitio, cambio de Basilea, conuentione, fidantia, aut titulo pignoratitio, vel quouis alio ficto, adinuento excogitatoq; vel exquisito colore aut nomine, pacto expresso, vel saltem intentione principali, habendi aliquid supra sortem, eodẽ in loco, vbi prius

Tertia

Quarta

Quinta

datæ

datæ fuerant dictæ pecuniæ, singulis nundinis, pro singulo centenario. Huiusmodi enim homines sic contrahentes, rationibus superius iam prædictis, Animarum suarum saluti male consulunt, & re vera vsurarij sunt cēsendi. Non enim propter nostrū dicere, & nostras nominum adinuentiones aut fictiones, res ipsa aliter se habet quam prius se haberet. Sed sicut naturales dicunt, ab eo quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa est, quod & ipso iure confirmatur, plus enim valere debet, quod agitur: quam quod simulate concipitur. C. plus valere debet, per totum, proinde quicquid ex eorum huiusmodi, suapte natura, veris mutuis, & si varijs fictis ac simulatis nominibus palliata sunt, Hi qui sic extorserint, in foro Animæ & quo ad Deū, a quo iuxta rei ueritatem iudicandi sumus, efficaciter & cum effectu restituere tenentur, titulo de vsuris, cap. cum tu. cap. tua nos. cap. consuluit, & alijs sequentibus. Si tamen campsor sponte & mente sua, nullatenus vellet ita mutuare vel dare suas pecunias sub palliato nomine cambij, aut alterius ex supradictis fictis simulatisq; nominibus aut modis contrahendi, sed sua mera pura & recta intentione, vellet in veris iustisq; ac licitis cambijs, quæ tunc in promptu habet, efficaciter & cum effectu negociari, & solum ac precise ad instantiam Amici, cui (iustis de causis) deesse non vult, desineret id facere, atq; ipsi amico suo ipsas pecunias suas accommodaret, tunc in isto casu, stante ista sua recta intentione, extra casum necessitatis, (in quo de nostris rebus ꝓprijs dare tenemur) quāuis doct. inter se dissidere videātur, dici tamen posset, quod sic mutuans, licite ac iuste posset supra sortem inde accipere illud quod tales pecuniæ suæ, deductis deducendis, sibi attulissent, si eas in cambijs illis veris & iustis efficaciter negociatus esset. Quia & si mutuanti, ex mutuo non liceat lucrari, licet tamen se indemnem conseruare. In isto autem casu, ipse nihil lucraretur, sed solum consuleret indemnitati sue, ratione lucri cessantis. quod erat sibi quasi in actu, vbi autē

non est lucrum, ibi non potest esse vsura. Et quia extra casum necessitatis proximi, nemo tenetur magis diligere aut curare alienas diuitias quam suas. Facit cap. quoniam multi iuncta glo. 14, q. 4. huius sententiæ est host. in cap. salubriter titulo de vsuris. Similiter & omnes summistæ, ac etiã & D. Archie. Flo. qui quamuis in secunda parte titulo primo cap. primo. §. 15. dicat, hoc fieri non debere, tenet tamen hoc esse licitum, vt patet ibidem. §. 27. Non tamen quispiam ad semper posset sic contrahere, ne paretur via ad fæneran dum, quia, procedente tempore, bona eius intentio humana cupiditate & fragilitate, posset in malum mutari (qua mutata) contractus ipse esset vsurarius, solum itaq; ad tempus prefixum, & quo ad fieri posit, breue. Quapropter nulli consulendum est, sed solum, eo modo quo dictum est, permittendum est. vt præfato modo mutuet.

SEptima praua adinuentio est illorum numulariorum qui quamuis congruo tempore suas alijs dent pecunias ad cãbium pro Lugduno aut Bezenzono, minus tamen dant pro singulo scuto de marcha Lugduni aut Bezenzoni consignando, quam tunc in communi foro cæteris dari contingat. Hoc autem quandoq; procedit ex magna necesitate aut paruo credito illorum qui quærunt pecunias ad cambium, propter quod non inueniunt campsores, qui congruo & currẽti precio ei pecunias suas dare velint. Quam obrem necesitate coacti, vt rebus suis prouidere posint, pecunias ad cambium ab ipsis numularijs capiunt, eo modo & pretio, quo inuenire possunt. Quo sane, rationibus superius aductis, sequitur, quod huiusmodi campsores cum proximo suo iniuste agant. Agunt enim contra Dei Deut. 23. præceptum dicentis, Fratri tuo absq; vsura id quo indiget commodabis, & iniustum huiusmodi lucri excessum inde perceptum, in foro conscientiæ efficaciter restituere tenẽ p^e thes. 4 tur. Sic etiam ait Apostolus. Hæc est voluntas Dei, nequis supergrediatur neq; circumueniat in negocio fratrem

suum

ſuum, quoniam vindex eſt dominus de omnibus his,quod & ſi authoritas hæc,de circumuentione in adulterio facta contra proximum,dicta ſit, poteſt tamen communiter ad omnem quamcunq; circumuentionem contra proximum factã, etiam extendi. Hoc idem dicendum eſt de numularijs illis qui ſuas dant pecunias magnis dominis vel agẽtibus pro eis, pacto ꝙ tranſactis ſex vel octo mẽſibus,alibi ſopra ſortẽ ſibi dentur, quindecim, vel circiter, pro ſingulo centenario & ſi (adueniente ſolutionis termino)huiuſcemodi pecuniæ, ſibi (ſicut vt plurimũ cõtingit) non ſoluantur, ab eo tempore vltra vſq; ad completam ſolutionem,ſingulis annis, ſibi dentur decem vel duodecim ſupra ſortem pro ſingulo centenario, pecuniæ ſoluendæ. In hoc enim contractu quo ad eius primam partem, capiens ad cambium nimis grauatur, nec (ſicut ſatis conſtat) inter pretium & rem venalẽ iuſtitiæ commutatiuæ ſeruatur æqualitas. Nec huiuſmodi contractus fit ſicut fieri deberet, pro communi videlicet emptoris & venditoris vtilitate.quapropter eſt iniuſtus. Et inde ſequitur quod huiuſmodi numularij in foro Animæ ad iniuſtum huiuſmodi lucri exceſſum reſtituendum (vt ad iuſtitiã cũtractus ipſe reducatur)efficaciter teneãtur. Sicut & in quodam alio noſtro tractatulo ſuper hoc ſpeciali negocio diffuſius oſtendimus. Eſt etiam contractus iſte, (quo ad primam eius partem) tacite vſurarius, ſicut facile deduci poteſt ex cap. in ciuitate, & cap. Nauiganti, rub. de vſuris. Quia videlicet campſor ratione anticipatæ ſolutionis, quæ in ſe mutuum implicite continet, minori emit pretio pecunias ſibi alibi poſt ſex vel octo menſes aſsignandas, centum .n. ſcuti exiſtenti Genuæ, longe minus valent, quam valeant centum quindecim Neapoli, aut Romæ, aut Florentiæ, aſsignandi, Modo (vt ait panhor. ſuper cap. nauiganti titulo de vſuris, licet in hoc contractu (quo ad eius formã) nõ ſit vſura, eſt tamen in eo, quo ad intentionem deprauatam emptoris, quia ius fingit per inde ac ſi emptor prius eme-

ret rem siue pecuniam sibi assignandam iusto pretio. Deinde pretium illud siue pecuniam illam mutuaret venditori vsq; ad tempus consignationis rei emptæ. Et occasione huius mutui recipiat illud lucrum quod est vltra veram estimationem rei venditæ, quod est vsura. Et quamuis contractus huiusmodi non solum in multis Italiæ partibus, verum etiã & in Gallia, Hispania, Flandria, Britannia, & Germania, frequentius celebrentur, propter hoc tamen eos licite ac iuste fieri dicere non debemus, quia Dei præceptum prauis hominum operibus præponendum est. Si enim (sicut diuus Pr. Augustinus lib. secundo conf. ait) Generale est pactum societatis humanæ obtemperare regibus suis, quanto magis deo regnatori vniuersæ Creaturæ suæ, ad ea quæ iussit seruiendum est? Quod adducitur. Di. 8. cap. quæ contra
Ps. 23. mores. Ipse autem Deus (cuius est terra & plenitudo eius) vtriusq; sui testamenti pagina. Vsurarum crimen prohibuit. cap. super eo, rubr. de vsuris. Quapropter ab huiusmodi & quibuscunq; alijs vsurarisj contractibus. Omnino & vbiq; locorum cauendum est.

NEc similiter huic nostræ sentẽtiæ obsistere debet. quod hac nostra tempestate cupiditatis plena, magna ipsorũ negociatorum siue numulariorum multitudo, saltem participatiue, & eorum quidem aliqui, qui deum præ oculis se habere ostendunt, huiusmodi conditionis cambia celebrent Quoniam humana negocia atq; hominum mortalium viæ. In foro consciẽtiæ nõ hominũ multitudine, sed exacta ratione sacrorumq; canonum, & præcipue diuinarum scripturarum authoritate, discutienda & metienda sunt. Si. n. huiusmodi ratio valeret, tanta infidelium multitudo (quæ omnium maxima est) & apud nos in dies magis magisq; serpit, & eorum quidem multi (quo ad moralia & moralem quãdam uitam) pluribus qui Christiano nomine nuncupantur. meliores, ante diuinum conspectum essent gratiores. Quam sint multi veri christi fideles, & post hanc mortalem vitam

ab ipſo deo maiori præmio in cæleſti patria coronarentur quod tamen falſiſsimum eſt, quoniam ſecundum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſententiam, omnes infideles (quicunq; fuerint illi) iam iudicati ſunt. Et eterno igne damnandi, Io. 3°.
quia non credunt in nomine filij Dei. Vnde nobis eſt ſalus. & eius viua fide viuimus & ſaluamur. Quam ob rem nec ipſi Marc. vlt.
tales negociatores aut numulari j. Quamuis in magna ſint multitudine, & aliqui eorum Deum pre oculis ſe habere videantur, niſi (ſicut decet) recte reſipuerint, in æterna vita (quod nobis ſummopere dolendum eſt) ſaluandi non ſunt. Quoniam (vt in ſuperioribus ipſo iure oſtendimus) contra Dei prçceptum, & proximi charitatem operantur. Nec cuiquam mirum eſſe debet, quod pauci in eterna vita ſaluentur, rara enim eſt hominum virtus, & adeo modica eſt eorũ viua Chriſti Ieſu fides, quod quum venerit filius hominis, vix inueniet fidem in terra, pauci. n. ſunt veri Chriſti Luc. 18.
fideles diſcipuli, qui (ſicut dominus nos monet) ſaltem affectu renuncient omnibus quæ poſsident, atq; affectu abnegent ſemetipſos, & crucem ſuam tollant, vt Chriſtum ſequantur & lucrifaciant. Luc. 14. Luc. 9.
Quod ſanè & ipſe dominus, qui nouit eos qui ſunt eius, & ſine quò nemo ſaluari poteſt, & per quem omnes qui ſaluandi ſunt, in dies ſaluantur. Hanc veritatem nobis apperire dignatus eſt dicens, quam Anguſta porta & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt Matth. 7.
qui inueniunt eam: e contrario vero de vitijs ipſi virtuti contrarijs dicendum eſt. Sicut. n. exiſtente vna virtute (quæ ſecundum naturales) eſt mediocritas quædam medij coniectatrix, vitia ipſa (velut extrema) ipſi virtuti aduerſantia, plurima ſunt. Ita procul dubio probis ac Studioſis viris paruo numero exiſtentibus, plurima hominum multitudo, tanquam ex maſſa primi parentis peccato vndiq; infecta, trahens originem, atq; ab adoleſcentia ſua in malum prona, continue aduerſatrix per multorum vitiorum abruta (vt plurimum) facile dilabitur. Quod etiam ipſe do-

minus ore suo sancto & benedicto confirmare dignatus est dicẽs, lata porta & spatiosa est via quæ ducit ad perditionẽ,
Matth. 7. & multi sunt qui intrant per eam, Non sunt itaq; hominũ negocia aut contractus, sicut neque ritus aut modus viuendi ipsorum hominum, multitudine comprobanda.

obiectio sẽda
Et quamuis aliqui de numero ipsorum Christi fidelium sic contrahentium, vitæ probitatẽ in multis eorum operibus
Responsio. coram hominibus pre se ferre videantur, ob id tamen non sequitur, quod ipsi in præfatis suorum cambiorum contractibus, recte ac iuste (sicut deceret) se gerant. Quòd nimirum per aliquid sibi simile clare ostenditur, tempore .n. illo quo dominus noster Iesus Christus in carne mortali vitam agebat in terris, Pharisei illius legis Mosaicæ ipsum verum Deum cognoscebant. Notus .n. in Iudea
Ps. 75. erat Deus, inquit sanctus prophæta. Quinimo, & propter multa eorum bona opera (secundum legem illam) communi illorum hominum iudicio, præ ceteris quibuscunq; deum ipsum timere videbantur. Et tamen ipse dominus (qui clare nouit abscondita cordium nostrorum) de eorum auaritia & cupiditate eos sępe arguens, dicebat eis. Vos estis qui
Luc. 16. iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra. Quia quod hominibus altum est, abhominabile est
Luc. 2. apud deum. Et alibi, ve vobis Phariseis, qui decimatis mẽtã, & rutã, & omne olus, & pręteritis iudiciũ & charitatem dei. Non itaq; hominũ opinione, q̃ rerũ terrenarũ cupiditate sępius est infecta, aut legũ & iuriũ ignorantia (vt plurimũ laborat) sed exacta & vera ratione, atq; ipsius diuinę legis authoritate, & sacrosanctæ matris Ecclesię (quæ spiritus sancti magisterio semp̄ ducitur) testimonio, ipsorũ hominũ negocia discutiẽda, decidẽda, & cõꝑbãda vel reꝑbãda sũt. Sic .n. ordinauit dñus deut. cap. 17. si difficile & ambiguum. & Matth. 16. cũ dixit. quodcunq; ligaueris, & Ioan. 21. pasce oues meas & adducitur cap. per venera bilẽ. §. rationibus. titulo qui filij sint legitimi, & .c. solitæ. de maioritate & obedientia.

NEq; etiam huiusmodi contractus prætextu cuiusuis cõsuetudinis, licite fieri possunt, quia ratio & veritas consuetudini præponenda sunt, vt ait, diuus pater Augustinus lib. 4°. de Baptismo, & adducitur. Di. 8. cap. frustra, pręsertim cum huiusmodi Consuetudo, potius in humanus & crudelis abusus, & perniciosa corruptela, iuxta modum loquendi sanctorum appellanda sit, & christianę Religioni, atq; animarum saluti, non conueniat. sed potius contra dei pręceptum, atq; sacrorum canonum sancta decreta, eisdem e. diametro aduersetur, atq; in ipsam religionem Christianam, non sine multorum Animarum ruina, ob nimium repentinum atq; iniustum lucri excessum, varia inconuenientia, & forte ęnormia scelera in multis mundi partibus hactenus iam excitauerit, atq; in dies excitet, ac nutriat. Quapropter ipsa tanquam irationabilis & veritati atq; humanę saluti contraria, non seruanda, sed penitus eijcienda, eliminanda, atq; omnino abolenda est. cap. ex parte, de consuetudine. Et dist. 8. cap. mala, & infra per totum. Non enim firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit. De reg. iuris. in 6. huiusmodi tameu praua consuetudine sequitur, quod quanto quispiam in malo diutius perseuerat, tanto eius peccatum sit ei grauius, & damnabilius. Quoniã peccata tanto sunt grauiora, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam. cap. tanto, de consuetudine. obiectio tertia Rersponsio

ET si dicatur quod tali domino & principi sic placet accipere pecunias ad cambium, cum tali ac tanto suo interesse, quoniam (sicut ab ipsis numularijs dicitur) ipse dominus siue agentes pro eo, quandoq; dicunt vel dicit, quod sponte & libere donat ipsis numularijs, si quid ab eo pręter æquitatem & iustitiam in huiusmodi contractibus exigerẽt vel acciperent. Ad hoc sané dicendum est, quod huiusmodi fictę & simulatę palliationes, quas quidam lucri cupiditate decepti charius amplectuntur, in foro conscientię & obiectio qa. Responsio

corã Christi tribunali, ante quod nos astare oportet, & manifestãda, examinãda, & ponderãda ac iudicãda sunt abscõdita cordis nostri nihil proderunt, Nihil enim tunc inultum remanebit, vt sacro sancta fatetur Ecclesia, huiuscemodi igitur numularij ita mutuantes, non effugient iudicium dei. Quoniam in huiusmodi eorum contractu, præter iniustitiæ atq; vsuræ peccatum, in quod ipsi numularij sic emẽdo vel mutuando, ipso facto incurrunt. Ad huiusmodi iniustum lucri excessum efficaciter restituendum in foro conscientię tenentur. Quoniam in translatione dominij rerum, attenditur potius voluntas domini quam alterius. Insti. de oblig. quæ ex delicto nascuntur. §. placuit, &. l. inter omnes. §. pe. eo titulo, facit. l. 1. quæ onerandæ ad fi. ff. quarum rerum ac non da. ipse autem dominus neq; sponte neq; libere, sed necessitate coactus dicit se libere donare. Si enim non est præsumendum quempiam velle iactare suum. ff. de probatione. l. cum de indebito. Quantominus pręsumendum est hoc sponte & libere fieri a dominis illis, qui varijs atq; inexcogitatis in dies adinuentionibus ad extorquẽdas pecunias, quamplurimis atq; intollerabilibus grauaminibus subditos suos (quos multo plus quam exteros campsores diligere & fouere tenentur) tunc aggrauare non cessabant? Si. n. nemo in necessitate constitutus liberalis existit. l. rẽ legatam. ff. de adimen. leg. & glo. in versic. liberaliter. in cap. Relatum, Rubr. de preb. Quanto minus liberalis existebat ille dominus, qui (vt clare constabat) ob eius aduersus hostes maxima longa & ferè continua bella erat vndiq; pecunijs exhaustus, & qui ferè omnes suos redditus atq; Regalia iura habebat ipsis numularijs iam obligata? pręsertim in tam ampla donatione, vel relaxatione tam ingentis pecuniarum summę. Ad quam ob huiusmodi & sibi similium cambiorum vel contractuum multitudinem ac magnitudinem ascendebant eius dona, præsertim erga mercatores & forte quosdã quos ipse nunquam nouit neq; no-

Prima

Quod donationes numularijs factæ a capientibus ad cambia iniusta non libere sed coacte fiant. prima ratio.

Secunda

noscet, quare non libere neque sponte, sed necessario & coacte dicebat se libere donare, quatenus videlicet inuenire posset numularios qui ei mutuarent aut accomodarent pecunias, quibus pecunijs ipse per armigeros, aut hostes inuadere, aut saltem se & sua à suis hostibus tueri atq; defendere posset: quod etiam satis clare cognosci potest, ex hoc quod ipse vel agentes pro eo initio Contractus (quantum sciebant & poterant) subtiliabant atq; imminuebant de pretio ipsorum cambiorum, & aliorum contractuum, cũ campsoribus ipsis, redducendo videlicet cambia ipsa & alios contractus ad illud minus interesse quo poterant. Præterea donatio liberaliter facta, non fit ipsorum contrahentium conuentione & pacto, neq; præcise secundũ ratam alicuius obsequij facti, neq; semper fit tali vel tali præfixo tempore, (Sicut dicebatur fieri in illis contractibus) sed fit ex donantis mera munificentia, & in ea quantitate vel summa, atq; eo tempore quibus ipsi donanti placet. ff. de donat. re. rari. Quare nõ libere neq; sponte donationes ille fiebant. Quod etiam proculdubio oculis nostris ipsa experientia quam clarissime perspeximus. Cum enim superioribus annis Reges ipsi ob eorum longa & magna inter se bella magnis pecuniarum summis in dies indigerent, vt numularios qui sibi eas mutuarent inuenirent, ipsi vel eorum agentes dicebant eis se sponte & libere donare. Si quid ab eis præter ęquitatem & iustitiam in huiusmodi eorum cambijs vel contractibus exigebant, & iuxta promissa, tam de capitali quam de lucro illo excessiuo (eo tempore) melius quam poterant plene satisfaciebant. At vero cum donante domino, inter ipsos Reges pacta fuit pax. in cuius tempore suis proprijs redditibus Regna sua facillime manutenere possunt. Non solum illum excessum lucri, ad quem pacto & conditione tenerentur, verum etiam neq; capitale ipsum, nisi magna cum difficultate ac maximo ipsorum creditorum interesse, ab ipsis creditoribus exigi vel rehaberi non potest, quam obrem

Tertia

Quarta

Quinta

claro

claro clarius deprehenditur, quod Donationes vel Relaxationes illius excessus lucri, non sponte neq; libere, sed necessario & coacte fiebant. Quatenus videlicet inuenirēt sibi mutuantes pecunias, quibus saltem sua regna ab hostibus tueri possent. Quapropter non veræ donationes, sed potius quædã fictæ remunerationes, coactæ tamen, appellari poterant. C. de. bo. lib. l. cũ opus. §. cum autem. Et quoniam in uera donatione, libera intentio & mens ipsius donantis semper cõcurrere debet. ff. de donat. l. donari. donationes illæ, nisi aliud obsistat, quod apud plurimos (vt dicitur) obsistit, in foro conscientię tetineri non possent.

QVo vero ad secundam huius contractus partem dico ipsam esse vsurariã, quia in rei veritate, ipse contractus est contractus mutui, pacto expresso habendi singulis annis supra sortem decem vel duodecim pro singulo centenario. argumento cap. Si fæneraueris. 14. q. 3. & per totum & cap. consuluit, & cap. Nauiganti. Rub. de vsuris. Neq; huiusmodi lucrum initio contractus potest in pactũ deduci, ratione lucri cessantis. Quia huiusmodi lucrum tunc non est neq; in actu, neq; quasi in actu, sed est solum in potentia valde remota, & potest multipliciter impediri & ista est sententia diui Tho. secunda secunde. q. 78. articulo secundo ad primum argumentum. Amplius huiusmodi pactum de lucro sic acquirendo (sicut ex ipso contractu patet) non fit ad tempus præfixum, puta sex mensium aut hunius anni, sed ad semper, quousq; videlicet pecunia soluenda soluta fuerit. quod nullus doctorum admittendum esse duxit. Similiter nec ratione damni emergentis tale incrementum initio contractus potest in pactum deduci, nisi tale damnum emergens ex defectu solutionis termino sex vel octo mensium faciendæ, sit initio contractus adeo clarum & firmum quod nullo quouis modo iuste euitari posit, & tunc dicendum esset, quod ex quo aut culpa aut deffectu debitoris campsor tale damnum incurreret, pręmonito in primis ipso

debitore

debitore aut eius agente, tale damnum & non plus posset in pactum deducere, & sic tale incrementum supra sortem ratione huius damni, emergentis recte accipere & exigere posset. Quoniã hoc modo cãpsor ex mutuo lucrũ nõ acquireret, sed tantũmodo se indemnem seruaret, ꝙ nempe secũdum omnes, licet, facit cap. quoniam multi. 14. q. 4. iuncta glo. & cap. primum, & cap. conquestus, titulo de vsuris. Alias secus. Rationibus etiam superius adductis sequitur iniustos & vsurarios esse illos qui emunt iura vel donatiua dominorum, sibi etiam alibi assignanda, siue actiones aliorum quoruncunq; creditorum, si principali spe lucri ea emunt minori precio quam deductis periculis laboribus & expensis arbitrio bonorum virorum valeant, facit cap. Nauiganti casu secundo, eo titulo, per rationem à contrario.

OCtaua praua adinuentio est illorum numulariorum: qui cum aliȷs contrahendo dicunt eis se illis suas pecunias dare ad cambiũ ꝓ Lugduno, huiusmodi tñ nomẽ Lugdunũ de communi ipsorum adinuicem contrahentium consensu, alicui eis propinquiori loco ficte & simulate imponunt, eundem locum hoc nomine Lugdunum, ficte appellantes. Adueniente postea tempore solutionis pecuniarum in vera Lugd. Ciuitate faciendæ. (Sic contrahentes ad huiusmodi propinquiorem locum Lugduni nomine ab eis ficte nominatum) se conferunt. & ibidem debitores suis creditoribus pecunias promissas, siue valorem illorum scutorum de marcha, quos capientes ad cambium promisserunt, eo modo soluunt quo in ipsa vera Lugd. Ciuitate soluendus esset, huiusmodi .n. numularij re vera vsurarij sunt, cum in hoc eorũ contractu re ipsa sit vere mutuum, spe principali lucri acquirendi factum, cap. plus valere debet quod agitur, per totum, & ad lucrum inde perceptum mutuatariȷs efficaciter obnoxij.

NOna praua adinuentio est illorum clericorum & multo magis Religiosorum paupertatem siue communem vi-

tam profitentium, qui eorum propria industria & opera etiam realia & suapte natura iusta cambia exercent, tales .n. cum diuino cultui, & sacro sancti Altaris ministerio sint mancipati, præcipuo modo præ alijs cauere debẽt, ne dum à malo, verumetiam, secundum Apost. & ab omni eo quod
p^e ·thes. 5 habet speciem mali, nemini dantes vllam offensionẽ, vt eorum non vituperetur ministeriũ. Sed in omnibus semetipsos
2. cor. c. exhibere tenentur, sicut decet Dei ministros. Quapropter ab ipsa negociatione omnino cauere debent. cum ipsa negociatio (suaptę natura) hominum mentes secularibus curis nimium implicet, atq; vndiq, exagitet. Iuri cupiditatem sæpius excitet, atq; adaugeat, & ad labiorum peccata sæpe numero prouocet, á quibus profecto omnibus, tum ratione diuini cultus, cui die noctuq; omnes Religiosi toto mentis affectu intendere debent, tum ratione bonæ edificationis erga proximum, ad quam ob eorum gradum atq; profes
2. Tim. 2. sionem præcipuo modo tenentur, penitus immunes esse debent, pro inde idem Apostolus ait. Nemo militans Deo implicat se negocijs secularibus, vt ei placeat cui se probauit, perinde ac si diceret, necesse est vt quilibet Religiosus à curis atq; negocijs rerum secularium se se expediat, vt illi totus placere studeat, cuius se militiæ addixit, & á quo ad militandum est susceptus. Proinde extra, Ne cler. vel mon. per totum. non solum negociatio pecuniarum, quæ inter cęteras negociationes lucri cupiditatem in hominum mentibus præcipue excitare atq; acendere videtur, verum etiam & quamplura alia de rebus secularibus negocia & occupationes, clericis atq; monacis stricte interdicuntur. Diuus etiam pater Augustinus lib. secundo quest. noui & vet. testamenti, & adducitur dist. 88. cap. fornicari. sic ait. ãtequã .n. ecclesiasticus quis sit, licet ei negociari, facto iam, non licet, dictum etiã diui Hieronymi ibidẽ sic adducitur, di. negociatorem clericum quasi quandam pestem fuge, hoc idẽ sentit Diuus Tho. secunda secunde q. 77. articulo quarto
ad

ad tertium argumentum, verumtamen, & si non regulares illi videlicet religiosi qui solemni voto paupertatem & communem vitam professi sunt, sed si clerici seculares tantum, non ipsimet in propria persona, sed solum per laicos, non causa proprij lucri sibi acquirendi, sed pro necessaria, & pia pauperum sibi propinquorum, aut etiam quarumcũq; aliarum miserabilium personarum, subuentione, & sine quouis proximi scandalo, iusta cambia atq; etiam alia iusta negociarentur negocia, forte non peccarent, sed potius laudabile & pium opus agerent, cum etiam & aliquos sanctos viros, atq; etiam probos Ecclesiarum prelatos, consimilia negocia præfato modo exercuisse legerimus, sicut etiam eod. titulo, cap. primo, aliquantulum insinuatur. Et quamuis clericis & religiosis regularibus omnibus quibuscũq;, & præcipue illis qui sacro sancti Altaris ministerio sunt mãcipati, atq; in verbo & doctrina laborant, iuxta Domini sententiam a laicis vitę necessaria sint ministranda, omnibus tamen ipsis quibuscunq;, pro loco & tẽpore, non pro semetipsis ditandis, sed pro necessaria suæ vitæ sustentatione, licitum est proprijs suis manibus laborare, atq; in honestis artificijs semetipsos modeste exercere, sic enim Sanctus Dei Apost. Paulus, sicut ipsemet attestatur, pro sui & suorum sociorum secum in verbo & doctrina laborantium, semetipsum exercuit.

Matth. 10. Luc. 10. Ro. 15. prime cor. 9.

prime Thess. secũdo. secunde Thess. tertio act. 20.

Decima praua adinuentio est illorum campsorum qui suas dant pecunias ad cambium pro Lugduno aut alio regno, illis quos sciunt aut probabiliter credunt scutos illos de marcha pro quibus præfatas pecunias dederunt, ob eorum inopiam vel parum creditum non posse Lugduni vel alibi soluere vel consignare, huiusmodi. n. contractus, si cessãte omni quauis alia fraude celebretur, licet in se iustus sit, iniuste tamen cum huiusmodi pauperibus & non valentibus soluere contrahitur. Et præfati campsores vsurarij sunt, vel in fraudem vsurarum sic contrahendo faciunt vsu

ram siue lucrum inde á pauperibus accipientes vel extorquentes,& lucrũ illud inde à paupere sic extortum vel acceptum,illi pauperi omnino restituere tenẽtur, cum sine causa illud acceperint, ex eo. videlicet quod non est. ff. de cond. sine causa. Si vero campsor credens ipsum accipientem ad cambium posse sibi Lugduni vel alio in regno soluere acceptam pecuniam atq; etiam lucrum inde prouenturum; bona fide ei pecunias suas credidit,quandiu huiusmodi eius bona fides durat, non est vsurarius censendus, nec lucrum inde perceptum restituere tenetur, sed adueniente mala fide, lucrum illud illi pauperi restituere debet,quia tunc esset possessor male fidei, possessor autem male fidei nullo tempore præscribit, de regulis iuris in. 6. & etiam quia in extrema necessitate pauperibus tenemur dare etiam
prime Io. 3. de nostro. Qui n. (vt inquit diuus Ioan.) habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? quasi dicat non. Qui aũt non habet in se charita-
prime cor. 13. tem, factus est velut es sonans aut Cymbalum tinniens, ut inquit sanctus Dei Apost. Si vero campsor esset in probabili dubio, vtrum. S. pauper ille posset sibi pecunias illas Lugduni soluere; vel ne, non debet semetipsum discrimini Exponere, Cap. iuuenis, de spons. Sed aut de hoc prius certificetur: aut cesset ab huiusmodi contractu, consequẽs igitur est, quod extra statum salutis sint illi, qui non proximi charitate, sed lucri cupiditate, frumentũ aut alia blada, castaneas, oleum, pannum, & id genus, maiori præcio quam valeant ipsa estimantes, ad tempus vendunt, aut etiam pecunias ipsas ad lucrum inde percipiendum mutuant pauperibus, quos sicut probabiliter credunt, restitutionis tempore sine eorum Magno damno, non poterũt neq; lucrum ipsum neq; etiam & capitale restituere. Quapropter adueniente solutionis aut restitutionis tempore, pauperes ipsi vrgentibus huiusmodi creditoribus, coguntur aut curare quod tem-

tempus illud ad ipsam restitutionem vel satisfactionem faciendã, cum ipsorum maiori interesse & damno eis prorogetur, aut illa paucula bona mobilia vel stabilia, quæ pro eorum aliquali sustentatione apud se habent: non sine eorum damno vendere & alienare, aut ea ipsis creditoribus in solutum dare, & cedere, aut quod ipsi, eorum filijs derelictis & fame pereuntibus, carceribus mancipentur.

VNdecima praua affectio & adinuentio est illorum numulariorum, qui suas ad cambium dant pecunias alicui, quem sciunt aut probabiliter credunt esse prodigum, & huiusmodi pecunijs in ludis, luxu, illecebris delitijs, ac lasciuijs, enormibus pompis, comessationibus, ebrietatibus atq; huiusmodi malis operibus abusurum. Hi. n. numularij sic suas dantes pecunias male agunt. Quia (secundum Apostolum) non solum digni sunt morte qui talia agunt opera: sed etiam qui consentiunt facientibus. Cum autem suas sic scieter dantes pecunias hominibus sic prodigis, nõ solum cõsentiant, verum etiam magnam eis occasionem offerant, eas dilapidandi, prodigendi in malos vsus, sequitur quod sint digni morte, nec aliquid inde lucri percipere debeant. Rom. primo.

Hoc idem dicendum esset, si quispiam ad cambium suas daret pecunias furioso vel insano, cum furiosis & insanis de rebus etiam eorum proprijs administratio quam sæpissime interdicatur. Hoc idem dicendum esset, si huiusmodi campsores suas ad cambium pro Lugduno darent pecunias illis, quos scirent vel ꝓbabiliter crederent, illas deinde ad extorquendas ab alijs puta a magnis dominis magnas vsuras, seu iniusta lucra, puta viginti aut vigintiqnq; supra sortẽ singulo anno pro singulo centenario, expositur os, cum enim iubente domino, teneamur proximum nostrum sicut nosmetipsos diligere: & de proximo nostro curam habere, non recte, sed male agerent. hi qui modum & commodum fænerandi atq; male agendi in magnum sui proximi damnum, atq; æternã Animæ damnationem, scienter subministrarent Matth. 22. eccl[ci]. 17.

Immo potius (sicut in hoc . §. dictum est) non lucro sed eterno damno digni essent, cum proximo suo mortifera perpetrandi opera fomitem suggererent. omitto siquis campsor suas ad cambium daret pecunias, filijs familias, mulieribus, seruis, &c. cum hoc quam rarissime contingat, & clare constet id non esse faciendum.

DVodecima praua adinuentio est illorum numulariorum qui suas ad cambium (vel quouis alio titulo aut ficto nomine) dant pecunias dominis & principibus huius seculi, quos sciunt aut probabiliter credunt in iniustis ne dicam impijssimis truculentissimisq; bellis aduersus Christi fideles, eos opprimendo, depopulando, deuastando, occidendoq; eas exposituros. Hi enim numularij sic suas dantes pecunias quam grauissime peccant. cum eorum pecunijs sic ad cambium datis, sint occasio innumerabilium & grauissimorum malorum, quo sanè sequitur ut inde non solum aliquid lucri percipere non possint, verum etiam & ad arbitrium boni viri, ad omnium quoruncunq; malorum, damnorum, depopulationum, deuastationum, mortiũq; inde procedentium satisfactionem in foro Animæ sint efficaciter inducendi. Taceo (modestiæ causa) quid dicendum esset de illis numularijs qui suas ad cambium aut quouis titulo siue nomine darent pecunias principibus (qcunq; fuerint illi) quos probabiliter credunt, huiusmodi pecunijs in iniustis aduersus Christi fideles bellis, aduocatis secum ad id perpetrandũ etiam infidelium armis copijs & clase, non sine maximo christianæ reipub. damno & euersione, atq; christiani nominis dedecore, clam vel palam quouis modo vsuros vel potius abusuros.

Hier. 17 QVamuis . n . (vt inquit sanctus propheta) hominis cor vndiq; prauum sit & inscrutabile, variosq; atq; innumerabiles in se reconditos habeat recessus, ex his tamen quę hactenus super hoc cambiorum negocio scripta sunt, (quantum ego perspicere potui) satis luculenter apparet, quot

&

& quibus prauis hominum affectionibus atq; adinuentionibus, Lugdunense aut Bezenzonense Cambium deprauari posit. Quod si forte his nostris rappacissimis temporibus aliquæ aliæ prauæ adinuentiones adinuentæ sint, aut (quod absit) crescente hominum malitia, in posterum adinueniātur, illæ proculdubio aut ad aliquā istarum (quæ iam enarratę sunt) reduci, aut per ea quę superius iam dicta sunt, & hic inferius dicentur, illarum adinuentionū fraudulentiæ falacię dignosci, dissoluiq; poterūt, quas sane fallaces fraudulentasq; hominum ad inuentiones insatiabili cupiditate adinuentas, ipse dominus nimia sua pietate ab omnium cordibus aufferre atq; penitus eliminare dignetur, ne (quod absit) ob incredibilem ipsorum hominum cupiditatem, ipse dominus eos à facie sua proijciat, atq; de eis sicut de insatiabilibus illis iudeis dicat. Dimisi eos secundum desideria cordis Ps. 80. eorum: ibunt in adinuentionibus suis. Et subinde quam iustissime reddat & det eis iuxta fructum adinuentionum Her. 17. suarum, nescientes .n. facere rectum. Et thesaurizantes iniquitatem & rapinam in ædibus suis. Nullam habent com Amos. 3. mutationem quam dare posint pro anima sua, sed velut idolorum serui, in alio seculo mergentur in interitum Matth. 16. & perditionem. In hoc autem seculo (ut ipse dominus ait) Eps. 5. circumietur terra ipsorum, & detrahetur ex ea fortitudo primo Tim. 6. sua, & ædes eorum deripientur, sed si Christi fideles, non Amos. 1. in suis adinuentionibus, sed (vt decet) in vijs dei ambulauerint, pro nihilo & gratis ipse deus inimicos eorum humiliabit, & super tribulantes eos mittet manum suam. Quapro Ps. 8. pter negociatores in cambijs, (vt sicut decet) sibi & rebus suis recte consulant, omni diligentia & studio á prædictis omnibus quibuscunq; prauis adinuentionibus penitus caueant. & commutatiuam æquitatem ac iustitiam & christianam charitatem in omnibus quibuscunq; suis negocijs diligentissime seruent. Iustus .n. (vt ait sanctus Propheta) vt palma florebit, sicut cedrus libani multiplicabitur in do- Ps.

mo domini. Omitto breuitatis gratia alias penas quibus manifeste Vsurarij, humano iure plectendi sunt. Omitto quid dicendum sit de illis qui aliorum nomine dant aut accipiunt ad vsuram. Omitto horũ fæneraticiorum cõtractuum mediatores, siue prosonetas & notarios quoscunq; qui eorundem contractuum publica conficiunt instrumẽta. Atq; huiusmodi contractuum siue eorundem instrumentorum testes, eosq; etiã qui vsurarum schedulas subscribunt, Aut ipsis vsurarijs atq; vsurarum prauitatibus consilium auxilium vel fauorem quouis modo præstare non verentur. Omitto deniq; eos qui comedẽdo, vestiendo, imbursando vel quouis alio modo de vsuris sciẽter vel probabili opinione participant. Hæc enim & similia (quantum ad præsens spectat) ad ꝓpositum quęsitũ nõ necessario requiruntur.

Itaq; (quo ad primam huius tractatus partem) quæ hactenus Dicta sunt suficiant.

FINIS PRIMAE PARTIS.

Cap. Primum, Quod ars campſoria recte ordinata, honeſta & laudabilis ac digna ſit pręmio.

ENarrata & diſcuſſa natura & qualitate artis Campſoriæ, in quantum mere ſolum inuenta & vſitata eſt ad ipſius campſoris priuatum commodum & lucrum, enumeratis etiam atq; explanatis ipſorum campſorum ipſa campſoria arte ſic vtentium prauis adinuentionibus, conſequens eſt, vt in hac ſecunda huius tractatus parte, de ipſa arte campſoria, quatenus œconomicæ & politicæ vitæ deſeruit, ac de recto ipſorum Campſorum ipſa arte campſoria ſic vtentium, vſu, dicamus.

DIco igitur primo, quod Ars campſoria (quatenus œconomicæ & politicæ vitæ deſeruit) ſiue vt ad publicum in primis, & ſubinde ad condecens ipſorum campſorum priuatum bonum, ſaltem tacita intentione, ordinatur, eſt honeſta, atq; laudabilis, ac digna præmio. Hæc propoſitio ſic declaratur. primo quidem, quia ipſa Ars campſoria (hoc modo ſumpta) eſt expers illarum conditionum quibus á philoſopho in libro polit. improbatur. Quapropter ipſa (hoc modo ſumpta) non improbanda, ſed potius laudanda, & præmio digna eſſe videtur. *propoſitio intenta.* *prima ratio*

SEcundo, quia ipſa Ars campſoria ex hoc ſolo quod vtatur pecunia, quo ad eius vſum ſecundarium, videlicet venditionem ex parte capientium ad cambium, reprehenſibilis eſſe non debet, cum & Calcearius, & Birretarius, & quicunq; alij Artifices bono publico, & priuato recté deſeruientes, cũ eorum artificialia alijs vendunt, non ſint reprehenſibiles, immo laudabiles ſint, & ob eorum artificia digni competenti lucro, & tamen (vt patet) tunc, vt ſic, ſuis artificialibus non quo ad eorum primarium, ſed quo ad eorum ſecundarium vſum vtuntur. Et hoc quia huiuſmodi artifices ſic venden- *Secunda*

do eorum artificialia, ad publicum in primis, subinde ad cōdecens ipsorum artificum priuatum bonum, huiusmodi eorum artificialia recte ordinant. Quapropter similiter & ipse campsor, cum rectè dando suas pecunias ad cambium, (sicut clare constat) bono publico & priuato recte deseruiat, honeste Laudandus, & competenti suæ industriæ præmio dignus habendus est, secus autem esset, si ipse cāpsor, ipsa arte Campsoria (vt pure campsoria est) & vt adinuenta & vsitata solum (quantum esset ex parte ipsius campsoris) ad priuatum & proprium ipsius campsoris commodum, vteretur. Hoc enim modo ipsa ars campsoria haberet simul illas tres conditiones, quibus insimul coniunctis, ab ipso philosopho reprehenditur, quod tamen nō contingit quando (sicut ostendimus) ipsa ars campsoria & ipsa cambia ab ipso campsore, saltem tacita intētione, ad bonum publicū & commune in primis ordinantur. Tertio principaliter idem sic ostenditur, ipsa ars campsoria, hoc modo sumpta, sicut ex proprijs propositionis propositæ terminis patet, ad honestum & laudabilem finem rectè ordinatur, & quoniā omnia à suo fine perfectionem accipiunt, & denominanda sunt, consequens est, vt & ipsa honesta atq; laudabilis & digna sit præmio. Hoc idem ex ipso cambio reali tantum, quod (vt superius declaratum est) cambium ad minutum vocatur, clarius ostendi potest. In eo enim (cessante omni fraude, secundum omnes doctores qui de huiusmodi negocio scripserunt, campsor pro sua industria, labore & interesse, iuste & laudabiliter aliquid moderate inde lucrari potest. Quia videlicet bono publico in primis, & subinde bono priuato recte deseruit. Cum autem campsor qui per literas suas dat pecunias ad cambium pro varijs & multis terrarum locis & regnis, vt inde emantur merces & alia humanæ vitæ vtilia & necessaria, longe magis (vt clare cōstat) quam campsor ad minutum, bono publico, vndiq; recte deseruiat, Maiori itaq; laude & competenti præmio dignus haben-

Tertia

Quarta

habendus est. Accedit ad hoc, quia industriæ accedentis operi licito, ratio est habenda, & aliquid mercedis dari debet. l. si heres. ff. ad. l. falcidiam. Sic etiam & Apostolus ait. Quis militat suis stipendijs vnquam? quasi dicat nemo, Et Dominus in Euangelio, Dignus est enim operarius mercede sua. Qui enim sentit onus, sentire debet & commodum. De reg. iur. in. 6. Cum autem hæc campsorum industria & labor in transmittendo suas pecunias, & eas quidem in magna summa, atq; ad multas & varias totius vniuersi partes (sicut mercatoribus principibus & œconomis clare constat) sit valde vtilis, immo pro humane vitæ rebus necessarijs comparandis, & ciuitatum Prouinciarumq; atq; regnorum commoditatibus prouidendis, multum necessaria, & propterea ad licitum & iustum opus plurimum accedens, consequens est, vt ipsi campsores huiusmodi cambia sic exercentes, ob eorum industriam atq; exercitium, concedens lucrum ad arbitrium boni viri recte reportent.

Quinta

prime cor. 9.

Luc. 10.

Cap. secundum, Quo tempore cambia realia per literas celebrari posint.

ET quoniam omnibus in rebus modus & ordo non sine magno studio & diligentia seruandus est, condecēs est, quod sicut mercatores de rebus ad hominum vitam & commodū necessarijs, Regnis, Prouincijs, Ciuitatibus, locis, Familijs, & priuatis personis communiter toto Anno negociando prouidere curant. Ita proculdubio congruum & conueniens est, quod & ipsi campsores siue numularij suarum pecuniarum commutationibus atq; translationibus huic bono publico atq; ipsis mercatoribus deseruientes, toto etiam anno, statutis tamen temporibus, & æqua lance iustitiæ, videlicet commutatiuę vtrinq; seruata, suas pecunias ad cambium ipsis mercatoribus dare posint, quatenus ipse res ad publicum & priuatum commodum vtiles ac potius necessariæ, ab ipsis & quibuscunq; alijs vbiq; locorum commo

Cap. 5. de inueniri, emi, & vendi posſint. Cum ipſe pecuniæ, teſte
Cap. 7. philoſopho primo pol. & .5. Eth. Ad hæc & ſimilia comparanda inuentę & inſtitutæ ſint, hinc factum eſt, quod (lo-
Cap. 5. quendo de Lugdunenſi aut Bezenzonenſi cambijs) ſingulus quiſq; annus (iuxta quatuor naturalia tempora) in quatuor diſtinctus fuerit nundinas, in nundinas videlicet apparitionis, Paſchatis, Auguſti, & omnium ſanctorum in quibus ſanè nundinis (ſtatuto tamen & præfixo tempore) poſtquam videlicet clauſæ, & miſſæ fuerint literæ cābiorum præcedentium nundinarum, & antequam claudantur literę cambiorum pro nundinis ſequentibus, cuilibet (vt decet) ſine quauis fraude & dolo, pretio tunc in illo foro ad numeratum communiter currente. Liceat dare & accipere pecunias ad cambiū ꝓ nundinis videlicet illis duntaxat tunc immediate ſequentibus, quatenus inde commode emi posſint merces & alia humanæ vitæ commoda, vtilia, aut neceſſaria. Similiter & tempus illud quod aſsignatur inter datam & pro ea aliam alibi conſignandam pecuniam. Non aſsignatur ſolum vt accipiens ad cambium posſit ire, aut eius literæ per alium mitti, posſint, ad locum vbi eius nomine ipſi campſori aut eius agentibus pro eo, ipſe aliæ pecuniæ ſunt conſignandæ, ſed etiam aſsignatur ad debitā atq; honeſtam & moderatam ipſius ad cambium capientis comoditatem, ipſi enim ad cambium capientes. Non posſunt tranſmiſsis & datis literis, ſemper ſtatim reddere ſummam pecuniarum pro cambio facto alibi conſignandam, datur inſuper, & præcipue, pro bono publico, ad quod cambia ipſa tanquam ad finem ſuum in primis ordinata ſunt, pro commodo, videlicet, & beneficio inde proueniente, Terris, Caſtris, Ciuitatibus, Prouincijs, & Regnis, merciu victualium, multarumq; aliarum rerum humanæ vitæ neceſſariarum atq; vtilium ęgentibus. Quapropter huiuſmodi tempus, rationabiliter eſſe debet aliquantulum maius quam requirat acceſſus ſiue miſsio literarum ad locum ſol-

uendorum

uendorum cambiorum, hoc autem taxandum est (sicut regulariter fit) secundum laudabilem & approbatum Consuetudinem vim legis habentem.

Cap. tertium, Quod nundinæ & cambia, in iudicio, & extra rata, & firma sunt.

HViusmodi autem institutio, Statutum, siue consuetudo de huiusmodi nundinis, & earum tēporibus, atq; de omnibus alijs quibuscunq; quæ in eis rectè gerenda sunt, quatenus ipsa cambia, atq; alia quæcunq; quæ in eis recte pro cōmuni bono (vt diximus) celebranda sunt, rata & firma (sicut decet) in iudicio, & extra, apud omnes quosqunq; vbiq; locorum habeantur. Omissis (breuitatis gratia) multis & varijs legum authoritatibus, aliquo bono fine, non affectu & arbitrio singulorum, Sed communi omnium (vt decet) consensu, accedente ad id etiam principis authoritate, Non per errorem, sed ex certa scientia, atq; diuturnitate temporis, instituenda, ordinanda, comprobandaq; esse oportuit. Et hoc modo, huiusmodi consuetudo vim legis habet, cum ipsa consuetudo (de qua nobis modo est sermo) sit ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur. di. prima, cap. consuetudo. cum autem omnia hæc & singula in hac huiusmodi nundinarum institutione, & earū suorumq; temporum distinctione, atq; in rebus aliis omnibus & singulis pro ipsis cambijs rectè peragendis (sicut in hac arte campsoria peritis constat) clare reperiantur, clare sequitur, quod huiusmodi institutio siue consuetudo, atq; omnia alia & singula quæ (cessante omni quauis fraude & quouis dolo) in huiusmodi nundinis sic institutis & ordinatis peraguntur, in iudicio & extra, apud omnes quoscunq; vbiq; locorum rata & firma sint habenda.

Que consuetudo vim legis habeat.

Cap. quartum, Quod Lugdunen. siue Bezenzonen. cambia, vera & realia cambia per literas dicenda sint.

Hæc autem cambia, puta hic Genuę pro Lugduno aut Bezenzono, cessantibus omnibus superius dictis fraudibus celebrata, vera & realia cambia per literas dicenda sunt. Hoc autem sic ostenditur. Primo quidem quoniã diffinitio veri & realis cambij per literas sibi competit. gº. &c. consequentia nota est, & Antecedēs probatur sic, deffinitio enim veri & realis cambij per literas (sicut superius ostendimus) est commutatio vnius generis in aliud genus numismatum, pro mercibus & alijs rebus humanæ vitæ necessarijs cõparandis, confectis & alio missis huius commutationis literis pro consignaudo illo alio numismatum genere, Hæc autem omnia & singula huiusmodi Lugdunensi aut Bezenzonensi cambio cõueniunt, exempli gratia, hic Genuę vbi contractus celebratur, dantur à campsore ipsi venditori pecuniæ, quæ quum sint præsentes, (formaliter loquendo) quatenus videlicet præsentes sunt, non subsunt periculis, laboribus nec expensis, Lugduni verò à capiente ad cambiũ soluuntur campsori pecunię, quæ causa distantiæ localis, (formaliter loquendo) subsunt periculis laboribus & expensis, pro ipsis videlicet Genuam reducendis. Quare, inquantum distantes sunt, à pecunijs datis à campsore saltem (vt ita dixerim) extrinsece, genere differunt, aliquo etiam modo differunt intrinsece. Quoniam hic Genuę regulariter pecunię vnius generis tantum, puta scutorum tantum in auro, à campsore soluuntur. Lugduni verò à capiente ad cambium pecuniæ regulariter trium generum asignãtur, scutorum videlicet aureorum, monetarum Argentearũ, & par pagiolarum. Quare & intrinsece genere differunt. Insuper de huiusmodi numismatum commutatione, (vt ex iam dictis patere potest) literę sunt conficiendæ Genuæ, & deinde Lugdunum mittendę, & ibi ipsorum qui pecunias dederunt ad cambium, agentibus consignandæ, vt huiusmodi

nu-

Prima ratio

pª. parte huius

numismatum commutatio, suum (vt decet) sortiatur effe ctũ, vel saltẽ (quãuis id raro faciendum sit) de consensu ipsius cãpsoris, eidem detur creditum & fides de ipsis pecunijs soluendis. Ad driãm cambij minuti, in quo quia idem est locus commutandarum pecuniarũ, non requiruntur literæ, sed sufficit tantumodo, ipsarum dandarum & recipiendarum peccuniarum effectualis & iusta commutatio, dicitur deniq; pro mercibus & alijs vitæ humanæ necessarijs, comparandis. Quia (vt dictum est) iuxta mentem philosophi, huiusmodi numismatũ cõmutatio, ob id præcipue adinuenta est. Diffinitio ergo veri & realis cambij per literas Lugdunensi aut Bezenzonensi cambio competit, quare &c. Secundo hoc idem sic ostenditur. Secundum enim doctores qui de hac re loquuntur, quum quis habens, puta Genuæ, pecuniam, dat eam campsori, vt suis literis faciat eam vel aliam eiusdem generis intrinsece, Romæ vel Neapoli sibi vel alteri consignari. Verum & reale cambium per literas censetur: igitur à fortiori hoc idem erit cambium Lugdunense aut Bezenzonenze, hic Genuæ (vt dictum est) celebratum. Cũ in eo inter datam & recipiendam pecuniam, & regnorum diuersitas, & numismatum varietas maior reperiatur, quare &c.

P° .pol.7.cap.

Secundo

Cap. quintũ, Qualis contractus cambium Lugdunense aut Bezenzonense nuncupari posit.

VT autem cognoscatur qualis contractus ex contractibus nominatis sit in huiusmodi Lugdunensi vel Bezenzonẽsi cambio, non videtur quod (loquendo de contractibus nominatis quos nos arbitrari possemus esse in hoc cambio) huiusmodi cambij contractus posit esse contractus locationis operum ex parte campsoris, quia campsor non suscipit aliquam pecuniarum summam transuehendam, sed illam po-

Cambium reale per literas nõ est contractus locationis ex parte campsoris.

tius transuehit, capiens ad cambium. Quoniam à campsore accipit pecunias Genuæ, & eas vel alias deinde reddit & consignat Lugduni. Nec similiter potest esse contractus permutationis propriæ, si pecunia reddenda (vt communiter contingit) sit futura, quia præsentis ad futurum, sicut & certi ad incertũ, non est permutatio proprie. C. de. re. perm. l. 1. & in glo. quæ allegat. l. quoniam eodem titulo, vbi sic sentiunt Bart. & Bal. Si tamen vtraq; pecunia, danda scilicet & recipienda siue reddenda esset pręsens tempore, posset fieri in ea permutatio, etiam si esset omnino eiusdem generis intrinsece. puta omnes scuti aurei, immo etiam si esset eadem numero. Quia quæ redderetur (vt diximus) esset affecta qualitate distantię localis. Et ita vt redduceretur ad locum in quo à campsore prius data fuit, (per se loquendo) esset subiecta periculis laboribus & expẽsis, & sic esset aliquo modo alia. Verũ quia raro est præsentia vtriusq; pecuniæ, rarò est ibi ꝑmutatio, & si quandoq; ibi esset vera permutatio, de ipsa iudicandum esset sicut & de contractu quem in hoc Lugdunensi vel Bezenzonensi cambio esse demostrabimus.

non est contractus per mutationis ꝓpriæ.

NEc etiam est ibi contractus mutui, ex parte capientis ad cambium, quia capiens ad cambium non prius dat & postea recipit, sicut fit in mutuo, sed e contrario, quia primo recipit, & postea dat. Similiter etiam non est ibi proprie mutuum ex parte campsoris, licet ipse campsor primo det, & postea recipiat. Primo quia in mutuo secunda acceptio fit post primam, ratione temporis, in quo accipiens pecunias ad mutuum indiget illo tempore, hic autem (si recte consideretur) fit ratione distantiæ locorum, in quibus datur & recipitur pecunia, datur enim puta hic Genuæ, & deinde recipitur Lugduni aut Bezenzoni. Sicut etiam in antiquis cambijs fieri solebat, quando videlicet capiens ad cambium prius dabat pecunias suas, postea eas alio in loco recipiebat, etiam si tempus inter prius datam & deinde receptam pecuniam, sit aliquantulum maius quam hæc localis distantia pro

non est contractus mutui. prima ratio.

redden

reddendis & consignandis pecunijs requirat: quia (sicut dictum est) huiusmodi tempus ad arbitrium bonorum datur ad debitam & conuenientem commoditatem restituentium siue mercatorum: quibus (vt diximus) ipsa Ars campsoria pro communi bono in primis & subinde (vt decet) priuato deseruit. Ipsi autem mercatores, communiter non possunt, confectis cambij literis, statim æquũ conscendere & Lugdunum proficisci, aut eò aliquem alium mittere, vel merces suas statim distrahere, aut sua credita ab alijs exigere, vt pecunias inde acceptas, cãpsori Lugduni respõdeãt. Secũdo nõ est hic mutuũ, quia in mutuo pecunia restituẽda (p se loquẽdo) debet esse eiusdẽ generis cũ pecunia mutuata, quia recipiẽs mutuũ obligatur ad tãtũdẽ in eodẽ genere: vt si mutuaui tibi ducatos aureos, teneris mihi restituere ducatos aureos. Si monetã argẽteã, monetã argenteã. Si æreã, æream. l. paulus. ff. de sol. adeo quòd si conueniatur vt res data restituatur in alio genere, puta grossi pro ducatis, vel vinum pro tritico, non est proprie mutuum, sed contractus innominatus. l. ii. in princi. §. 1. ff. si certũ petatur In hoc autem cambio Lugdunensi pecunia restituenda (vt cap. pręcedente diximus) duobus modis est alterius generis a pecunia data á campsore, quòd etiam & in nostrorum antiquorum cambijs fieri contingebat. quare &c. Tertio mutuans (per se loquẽdo) non subiacet alicui periculo in sorte mutuata, quia (vt dictum est) mutuatarius tenetur mutuanti ad tantundem in eodẽ genere, quia est debitor generis. genus autem perire non potest. l. in ratione. §. verum. ff. ad. l. falcidiã. Amplius mutuans pro cautione sua, pignore apud se retento, aut aliqua alia cautione habita, cõmuniter pecunias mutuat, quod in dante ad cambium non fit. Sed in Lugdunensi cambio, campsor subiacet periculo in sorte data, antequam enim pecunię reuertantur Genuam, vbi primo à campsore ad cambium datę sunt, (& si non sępe) quandoq; tamen, (vt experientia testatur) contingit quod campsor damnum patiatur

cap. 2. huius secũdæ partis

Secunda

Tertia

Quarta

in sorte. Quarto mutuans pecunias suas (absolute loquendo) potest eas à debitore, habita prius aliquali temporis moderatione, quouis tempore reppetere. l. quod dicimus . ff. de solutionib. & . §. omnis glo. vers. dub. institu. de verbo. obli. Dans autem pecunias suas ad cambium, non potest eas ante tempus ad solutiones cambiorum designatum repetere, quia propter non est contractus mutui. Dico igitur (saluo semper saniori iudicio) huiusmodi Lugdunense aut Bezenzonense cambium, non esse contractum mutui sed esse contractum emptionis & venditionis, emptione videlicet se tenente ex parte campsoris. venditione vero ex parte capientis ad cambium, pecunia enim quę datur à campsore puta Genuæ, se habet vt prçcium, quæ vero Lugduni aut Bezenzoni à capiente ad cambium consignanda est, ut stat sub illa distantia locali, se habet vt res venalis. Pecunia enim non solum vendi & emi potest (vt est purum aurum vel argentum) eo videlicet modo quo venditur, & per se, pro auro vel argento fracto, verum etiam vendi & emi potest, in quantum pecunia, quamuis non per se, sed per accidens, idest per aliud, videlicet gratia suæ materiæ, puta auri vel argenti, ex quo conflata est, quod quidem à simili sic astrui potest. Quemadmodum enim ex philosopho primo pol. cap. 6. constat, ipsa re artificiali, quatenus artificialis est duobus modis vti possumus. Vno quidem modo (quo ad eius proprium & pricipalem vsum) qui est is ad quem ipsa res artificialis, (vt sic artificialis) est, primo & principaliter ordinatur. Alio vero modo, quo ad eius communem & secũdarium vsum, qui est omnis eius vsus alius a primo, ad quem tamen ipsa res artificialis in quantum talis est, communiter & secundario ordinari potest, exempli gratia, ipso calceo vti possumus dupliciter, videlicet, quo ad eius proprium & principalem vsum, & hic est calciatio, ad quam (vt calceus est) primo ordinatur, ob calciationem enim calceus primò inuentus est & etiam quo ad eius communem & secundarium vsum, puta emptio-

est contractus Emptionis & & venditionis & quomodo

Pecunia duobus modis vẽdibilis est.

Quod pecunia vt pecunia sit vendibilis. & quomodo prima ratio.

emptionem & venditionem, quæ tamen emptio, & vēditio, ſecundario tamen etiam competit calceo in quantum calceus eſt, emitur enim & venditur calceus, non ſolum pro puro corio aut puro panno laneo vel ſerico, verum etiam & in quantum calceus, laneus, vel ſericus, aut de corio eſt, licet ipſe calceus non ad emptionem & venditionem, ſed ad calciationem primo & proprie ſit ordinatus, primus enim vſus competit calceo per ſe ſimpliciter & abſolute, in quantum calceus eſt. Secundus vero ſcilicet emptio & venditio competit calceo, etiam in quantum calceus eſt, ſed non ſimpliciter & abſolute, ſed per accidens ideſt per aliud gratia .s. ſuæ materiæ, in quantum, videlicet, calceus eſt de corio, vel de panno, laneo, aut ſerico. Hoc idem & de qualibet alia re artificiali puta bireto, calligis, diploide &c. dici poteſt, quòd .s. ea vti poſſumus & quo ad eius primum & propriũ vſum ad quem, videlicet, primo & proprie ordinatur, & quo ad emptionem & venditionem ad quam etiam, vt talis res artificialis, communiter & ſecundario ordinatur, cum autem & ipſa pecunia, vt pecunia eſt, quid artificiale ſit, ea (vt ſic) artificialis eſt, vti poſſumus dupliciter. Primo quidem quo ad eius vſum proprium & principalem, qui ſimpliciter & abſolute competit ei, vt pecunia eſt. & hic eſt, vt ex ſtatuto legis ſit valor ſiue precium Rerum venalium. Ad hoc enim pecunia (vt ſic formaliter loquendo) primo adinuenta & ordinata eſt. Vt habetur primo pol. & .8. Eth. Cap. 6. Cap. 14. Et ipſa (vt ſic) formaliter & abſolute eſt omnino inuendibilis, quia ſicut albedo non poteſt eſſe alba, ſed eſt id quo aliquid formaliter eſt album, ita valor ſiue precium non poteſt appreciari, ſed eſt id quo alia appreciantur, ſeu eſt regula appreciandi, & ad hunc ſenſum inteligendi ſunt doctores quum dicunt, pecuniam eſſe omnino inuendibilem. Secũdo autem modo vti poſſumus pecunia quo ad eius vſum communem & ſecundarium, alium videlicet à primo, qui tamẽ competit ei etiam vt pecunia, non tamen ſimpliciter & ab-

Quomodo pecunia ſit omnino inuendibilis.

ſolute, ſed per accidens, ideſt per aliud, videlicet gratia ſuæ materiæ, vt ſ. eſt valor in tali materia, puta auro vel argento ex quo ipſa pecunia conflata eſt, & ipſa (vt ſic) ſicut & de calceo dictum eſt, gratia ſuæ materiæ emi & vendi ac appreciari poteſt. Et vt formaliter arguatur, dicatur ſic.

ratio formalis

oĩs res artificialis, vt artificialis eſt, gratia ſuæ materiæ, emi & vẽdi põt, ſed pecunia vt pecunia, eſt res artificialis vt artificialis eſt, ergo pecunia vt pecunia, gratia ſuæ materiæ emi & vendi poteſt. Minor de ſe eſt nota, & maior patet ex declaratione à ſimili facta, & etiam inductiue diſcurrendo per ſingula artificialia, quare &c. tres ergo propoſitiones habitę ſunt de ipſa pecunia, quarum vna eſt, quod ſi ſumatur pecunia vt legis ſtatuto eſt ſimpliciter valor ſiue precium rerum venalium, eſt omnino inuendibilis. Secunda eſt quod ſi pure ſumatur pro auro aut pro argento fracto, eſt vendibilis per ſe. Tertia ſi ſumatur vt pecunia eſt ex tali vel tali materia, aut tali vel tali affecta qualitate, eſt vendibilis per accidens ideſt per aliud, gratia .ſ. ſuæ materiæ, vel alterius ſuæ qualitatis. Secundo hoc idem ſic aſtruitur, ſecundum enim philoſophum primo pol. (per argumentum à contrario) clare elici poteſt, quòd ſuppoſita ipſius artis campſorię honeſtate finis, ſicut & modo in hac parte ſupponimus, licitum ſit lucrari commutando pecuniam cum pecunia, quod ſané ſub eodem principe eſſe non poſſet, ſi ipſa pecunia ſemper daretur & acciperetur, ſolum ſecundum valorem legalem, cum ſub eodem principe valor pecuniarum legalis idẽ ſit, opus eſt igitur ſecundum mentem philoſophi, quod ipſa pecunia ex altera parte rationem rei venalis habere poſſit. Et ita ſit vendibilis, ex altera verò rationem precij, quo ipſa pecunia ratione ſuæ materiæ aut localis ſuæ diſtantiæ emitur vel venditur. Tertio ſic, philoſophus primo pol. expreſſe vult quod quis poſſit vti pecunia aliter quám vt precio rerũm venalium. Et ibi dat exemplum à ſimili ſuperius poſitum de calceo, quapropter quis poteſt vti pecunia vt re

pecunia tribus modis conſiderari poteſt.

primus modus

ſecundus

tertius

ſecunda ratio cap. 7.

Tertia Cap. 6.

venali

venali,quia omnis res corporalis vtibilis homini,est aut precium aut appreciabile. Quarto sic:omne id quod cum lucro recte dari potest ad locationem , potest etiam emi & vendi. Hęc propositio est per se nota , cum omne tale sit pecunia estimabile, sed pecunia est huiusmodi . Hæc minor est Abb. in prol. titulo de vsuris. Ac etiam & diui Thomę . d . Egidij Romani. D. Archie. Flo. & omniũ summistarum.quare & c. Illud itaq; dictũ diui Ambrosii quod adducitur, dist. 47. cap. Sicut , quod videlicet ex pecunia, pecunia non nascitur, inteligendum est in contractu mutui , vt ex ipsiusmet. d. Ambrosii verbis clare elici potest , ibi enim diuus Ambrosius loquitur de vsuris . Vsuræ autem non committuntur nisi in contractibus mutui , vel expressi vel saltem taciti, sicut etiã habetur rub. de vsuris . c. consuluit & . 14. q. 3. per totum , cum vsura sit lurcũ accedens ex mutuo, pacto vel intentione principali. Quinto sic, omne id quod potest estimari maiori vel minori precio est vendibile, sed ipsa pecunia est huiusmodi, ergo &c. Maior enim suis terminis patet Minor vero clare habetur rub. de censibus . c. olim causam. & . c. cum canonicis, facit l. quoniam. C. de rerum permutatione. l. per mutationem . Consequens est igitur vt ipsa pecunia (eo modo quo dictum est) emi & vendi possit. Hoc idem etiam est de mẽte diui Thomæ, sicut clare elici potest ex eius verbis secunda secundę. q. 77. articulo quarto, & secundo de regimine principium cap. 14. sicut & ipsi Thomistæ in eorum summis ipsum exponunt & sequũtur, quibus sanè omnibus clare sequitur, quod ipse contractus cambij Lugdunensis & bezenzonensis possit esse & sit contractus emptionis & venditionis , emptione videlicet se tenente ex parte campsoris, venditione vero ex parte capientis ad cambium .

Quarta

Quinta

corelariũ principaliter intentum.

Caput sextum, Quod pecuniæ quatenus sunt loco distantes, minus valeant quàm vt præsentes.

ET quoniam sicut superius parte prima , secunda praua

adinuen. dictum est, vt contractus emptionis & venditionis iuste fiat inter precium & rem venalem æqualitas seruanda est & vt huiusmodi æqualitas in ipsa numismatum commutatione clarius cognoscatur. notandum est, quod si campsor Genuæ emens pecunias sibi Lugduni consignandas, sol uit præcium Genuæ, pecuniæ illæ siue scuti illi de Marca, Lugduni consignandi, ipsi campsori Genuæ existenti, (per

prima ratio

se loquendo) minus valent, quã si sibi Genuæ asignarentur quia (per se loquendo) res loco distans minus valet emptori quã præsens. Hoc enim clare patet inductiue in omnibus, discurrendo per singula. Et quanto res magis distat, (per se loquendo) tanto minus valet, proinde si nobis venderentur pecuniæ vel merces quæ essent apud Tartaros vel indos eas longe vel minori precio quam illas pecunias vel merces quæ nobis consignande essent in Francia, vel in Hispania iu-

secunda ratio.

ste emeremus. Alia ratio est, quia res subiecta periculis laboribus & expensis, minus valet quam ipsa eadem ab huius modi oneribus libera. Sed pecunia loco distans emptori ad hoc vt ad ipsum transuehatur (per se loquendo) subest periculis, laboribus, & expẽsis, igitur ipsa pecunia (vt loco distans) ipsi campsori minus valet quam si esset pręsens, atq; ab huiusmodi oneribus libera. Maior est per se nota. Si-

Tertia

militer etiam & minor. Tertio hoc idem sic astrui potest. In cambijs enim illis realibus quæ alias communiter fieri solebant, quum videlicet, quispiam negociandi gratia volebat ad alium locum se transferre, suas campsori dabat pecu nias, vt ipse campsor suis literis pecunias illas illo in loco ei consignari faceret, secundum omnes doctores qui de hac re hactenus scripserunt, ipse campsor sic asignari faciens pecunias illas, aliquid lucri inde iuste lucrari poterat. quia s. hoc modo illarum pecuniarum (causa secum contrahentis) translatoris vicem gerebat, & in huiusmodi translatione, (per se loquẽdo) pericula, labores, & expensas subibat. Nec huic rei obstaret si campsor haberet fratrẽ aut factorẽ,

Rersponsio

illo

illo in loco habentem illas pecunias. Neq; etiam obstaret, si ipse campsor omnino erat illo in loco tantam pecuniarum, summam pro alijs suis negocijs expensurus, & ad locum illum missurus. Hæc enim omnia per accidens se habent ad naturam cōtractus, & eius æqualitate consistit iustitia, quid enim attinet ad ipsius contractus vel commutationis naturam, in qua æquitas rei ad rem esse, oportet, si ex ipsius campsoris industria, aut casu, ipse in diuersis locis cōsanguineos aut ministros habet siue pro eo agētes, forte gratis inuenit, & ex inde viarum ministrorumq; expensas lucrando diues fiat? Modo tamen ponderatis rerum conditionibus, æqua lance iustitię, videlicet, commutatiuæ æquitate vtrinq; seruata, fiat commutatio? His igitur rationibus satis clare cui libet constare potest, quòd pecuniæ loco distantes per se loquendo (vt sic) minus valent quam presentes.

obiectionē ad tacitam.

Cap. 7. Quod (cessante omni fraude) cambia Lugd. siue Bezen. rectè celebrantur.

Ex his omnibus coniunctim sequitur responsio pro altera parte ad propositum quesitum, & est altera conclusio principaliter intenta, quæ talis est. Cambia Lugdun. siue Bezenzon. cessante omni quauis fraude ac praua adinuentione, de qua supra, recte celebrari possunt. Hæc conclusio ex prædictis primo probatur sic. In huiusmodi cambijs sic celebratis est contractus emptionis & venditionis, qui est contractus bonæ fidei & nulla quæuis fraus aut praua adinuentio, (de quibus supra) in eis intercedit, ergo (vt sic formaliter loquendo) rectè celebrari possunt. Antecedens quo ad eius primam partem, patet cap. 5. huius, quo vero ad secundam, etiam patet ex supposito. Consequentia vero, si rectè ponderentur, & penitus exclaudantur omnes quæcunq; prauę adinuētiones quæ in prima parte huius tractatus enarratę sunt, sicut & in hac cōclusione nostra excluduntur, secundum doctrinam tam Theologorum, quam Canonistarū ad-

Altera conclusio principaliter intenta.

Prima ratio

Secunda admittēda est. Secūdo sic, in istis cābijs sic celebratis, arbitrio bonorū & peritorū virorū. seruatur æqualitas iustitiæ commutatiuæ. ergo iuste fiunt. Consequentia apud omnes est

tertia nota, & antecedens ex dictis in prima parte, & cap. 6. huius secundæ partis, satis liquet. Tertio sic, in istis cambijs sic celebratis, arbitrio virorum bonorum & peritorum in arte campsoria, ipsorum sic adinuicem contrahentiū neutra pars grauatur, ergo (formaliter loquēdo) recte celebrari possunt. Consequentia apud omnes doct. de materia cambiorum loquentes est nota. Antecedens verò ex prædictis recte

Quarta ponderatis clare sequitur. Quarto sic, commutatio numismatum facta in istis cambijs sic celebratis, in primis ad bonum publicum, subinde ad beneficium tam emptoris quam venditoris recté ordinatur, & confert, ergo recte & iuste fit. Antecedens ex dictis patet, consequentia verò inferri

Cap. 6. potest ex verbis Philosophi primo pol. vbi vult, quòd ēptio

Quinta & venditio vt iuste fiat, ad bonum publicum & ipsius emptoris & venditoris beneficium sit facienda. Quinto sic, in cambijs illis realibus per literas quæ alias fieri solebant, quando. s. campsor suis literis curabat, vt pecuniæ, puta hic Genuæ acceptæ, alio in loco (Puta Neapoli, assignarentur secum contrahenti) vt superius dictum est, secundum omnes doctores, qui de hac re hactenus scripserunt. ipse campsor sic assignari faciens pecunias illas, aliquid lucri inde iuste lucrari poterat, quia videlicet, hoc modo causa ipsius secum contrahentis illarum pecuniarum translatoris vicē gerebat, & per se loquendo, in huiusmodi translatione, pericula labores, & expensas subibat. quam obrem nobis dicendum est, contractum hunc esse licitum & necessarium, ac iure gentium & naturali ratione munitū, quia campsor pro bono communi ad instantiam secum contrahentis subijt pericula viarum & nunciorum damna, pensiones operarū (& salaria factorum) vt not. in .l. pericula .ff. de naut. fæ. & .l. traiectitiæ. ff. de act. & oblig & .l. qui Romæ. §. 1. & .l. si

heres.

heres.ff.ad leg. falcidiam, Sic igitur etiam hic á simili argui potest, Puta cum petrus accipiens à campsore pecunias loco præsentes, idem Petrus campsori restituat pecunias loco & regno distantes, uidelicet, Lugduni, & campsor (per se loquendo) non posit pecunias illas reducere Genuam, nisi subeat viarum pericula, nunciorum damna, ac omnia & singula eadem onera, quæ ab ipso Bal. de alio cambio adducuntur. Qua igitur ratione etiam in hoc Lugdunensi cambio (cessante omni fraude) celebrato, sicut & in illo non potest aliquid lucrari? Si enim in cambijs illis realibus in quibus campsor causa secum contrahentis, suis literis & industria transfert pecunias ab vno loco in alium locum, iuste aliquid lucratur, & plus & minus secundum maiorem & minorem locorũ distantiam, qua de causa etiam in istis realibus cambijs (cessante omni fraude) celebratis, campsor causa secum contrahentis suis literis & industria transferens pecunias Lugduno Genuam, & ab vno regno in aliud regnum, non potest etiam iuste aliquid lucrari? campsor enim exercendo cambia Lugdunensia, est ne forte peioris cõditionis, quia prius secum contrahenti dat suas pecunias, & aliquo tempore vsu illarum priuatur, quam esset campsor ille qui alia cambia exercebat, & prius quam suas pecunias secum contrahenti alio in loco consignaret, ab eo accipiebat pecunias, & eis aliquo tempore poterat vti? Hoc sanè nullus sani capitis admitteret, quare &c. Sexto sic, si huiusmodi pecuniarum emptio & venditio in isto Lugdunensi cambio (cessante omni quauis fraude de qua supra) non iuste fieri posset, neq; etiam aliæ (quæcunq; fuerint illæ) aliarum quarumcumq; rerum emptiones aut venditiones iuste fierent. Immo nec fieri possent, & sic penè tota rerum negociatio, penitus tolleretur. quod sanè esset absurdissimum, & publico commodo atq; humanæ vitæ & necessitati intollerabile, probatur sequella: quoniam per iam dicta in isto cambio sic celebrato, omnia & singula ad iniustitiam contractus em- Sexto

ptionis aut venditionis facientia, vt patet penitus tollunt ir quæ vero ad emptionis iustitiam conferunt apponuntur. Si ergo emptio in hoc cambio sic celebrato non iuste fit, nec etiam emptiones aut vẽditiones omnium aliarum quarũcũq; rerum quouis modo iustè fieri possunt. Et quia hoc est absurdissimum, & intollerabile, ergo illud ex quo sequitur.

conclusio inferenta.

Quapropter ex his rationibus nobis dicẽdum videtur, quod cambium Lugdu. siue Bezen. cessante omni quauis fraude de qua supra, recte ac iuste celebrari posit. Huius opinionis est Bal. in rub. C. de consti. pecu. & in quest. per eum disputata, quæ dicit statuto cauetur, quod fænerator in prin. & Archi. 14. q. 3. C. primo, ac saly. in auct. ad hæc in. 11. q. C. de vsuris. Et Ioannes de A na. in cap. nauiganti, de vsuris. Et Io. cal. in consilio. 11. posito sub rub. de vsuris. & dominus Alex. imol. in cons. 61. in. 2. volum. incip. viso processu causæ vertentis in vlt. & D. Iaso de May^{no}. super prima parte codi. ca. de sum. Trini. & fid. cath. hunc eundem cambij Lugdunen. Contractum hoc modo vt dictum est, celebratum approbant, etiam Reuerendis. D. Thomas de vio Caie. Cardinalis, & . D. Siluester de prierio Magister sacri Palatij in sua summa. & alij quam plures, Gof. vero & hosti. & quidam alij qui hunc contractum vel ei consimiles damnant Hoc ideo damnant, quia sicut eorum scriptis patet, dicunt ipsum esse contractum mutui, spe lucri celebratum, Alij vero, vt . D. Archie. Flo. & Laur. de Rodul. & quidam summistæ de huiusmodi cambio loquentes, ad neutram partem se determinant, quia videlicet, dubitant an sit contractus venditionis vel mutui. Qui autem huiusmodi cambij contractum, esse contractum emptionis & venditionis vel reducibilis ad emptionem affirmant, hunc cambij Lugdun. contractum (cessante omni fraude) celebratum, tanquam iustum admittunt & approbant, quum autem superius multis rationibus declaratum & probatum fuerit, hunc cambij contractum recte celebratum non esse contractum mutui,

sed

ſed emptionis & venditionis, ſi (vt dictum eſt) ceſſante omni quauis fraude ac praua adinuentione celebretur, rectè atq; iuſte admittendus & approbandus eſt. Et hæc quo ad ſecundam huius noſtri tractatus partem dicta ſufficiant. Aliquæ tamen difficultates in huiuſmodi Lugdunen. aut Bezen. cambijs ſic (vt dicitur) recte celebratis, inſurgere poſſunt, quarum vna eſt ratione temporis, in quo ſecundum communem conſuetudinem licet dari ad cambium, quia initio tẽporis quo datur ad cambium pro nundinis illis quæ tunc celebrantur, communiter vt plurimum, minus dari ſolet, ac minori pretio emuntur pecuniæ Lugduni conſignandæ, quam medio aut poſtremo tempore dari & emi ſoleat, videtur ergo quod ex anticipata pretij ſolutione, pecuniæ Lugduni conſignandæ minori emantur pretio quam ẽmi deberent, quo fit, vt contractus iſte vſurarius ſit cenſendus, per argumentum a contrario, eo titulo cap. nauiganti. Caſu ſecundo, Alia vero difficultas ex parte venditorũ, Siue capientium ad cambium oriri poteſt, quandoq; enim, immo ſæpius contingit, quod ipſi capientes ad cãbium pro Lugduno aut Bezenzono, non habeant pecunias exiſtentes Lugduni aut Bezenzoni ipſi campſori conſignandas, neq; etiam habeant ibi agentes pro eis, immo quandoq; neq; etiã habeant modum ibidem habendi huiuſmodi pecunias conſignandas, aut ſaltem modum ipſum non niſi magna cum difficultate inuenire poſſunt, quo fit, vt ipſi capientes ad cambium, quandoq; rogare cogantur eoſdem met campſores a quibus pecunias ad cambium acceperunt, vt ſuis proprijs literis curent, quod nomine ipſorum capientium ad cambiũ tales pecunię Lugduni aut Bezenzoni conſignandæ ſibi aſſignentur, quam ob rem ſequitur quod ipſi campſores quandoq; ſcienter emant, pecunias ab illis, quos ſciunt aut probabiliter credunt, eas Lugduni aut Bezenzoni, nec habere, neq; etiam ſaltem niſi magna cũ difficultate ibidem habere poſſe, quam ob rem ſequitur quod huiuſmodi pecuniarum

prima difficultas.

ſecunda

siue commutatio non videatur recte neq; bona fide celebrata, insuper sequitur quod ipsimet campsores ab eo emant pecunias quas quo ad locum, tempus, & formam, penitus integras & immutatas, causa lucri eisdem confestim sunt venditurí, qui sanè sic ementes, sicut adducitur 88. Dist. cap. eijciens. secundum diuum. Cris. super Mattheum de templo Dei. sunt eijciendi, facit cap. quicunq; &c. si quis oblitus. 14. q. 4. Tertia difficultas oritur ex parte campsorum, quandoq; enim contingit, quod ipsi campsores suas ad cambium dent pecunias, tantumodo initio temporis, quo dari potest pro nundinis illis, & hoc ideo faciunt, quia (vt dictum est) tunc communiter minus dari solet pro quolibet scuto de marcha Lugduni consignando, quam medio aut postremo tempore dari soleat, Adueniente postea medio aut postremo tempore, ipsimet campsores non dant, sed capiũt ad cambium pro eisdem nundinis pro quibus ad cambium prius dederunt, siue cedunt aut vendunt alteri illud eorũ creditum, & hoc causa lucri, quia tunc communiter plus datur pro quolibet scuto de marcha Lugduni aut Bezenzoni consignando, quam initio temporis datum fuerit. Ex qua sanè eorum anticipata pecuniarum exbursatione sequi videtur iniustitia, in prima difficultate iam tacta, ex earundem vero pecuniarum exbursatione, & venditione simul coniunctim, iniustitia secunda, quare &c. Ad primam autem difficultatem & rationem, vno modo posset dici ad antecedens quod non semper contingit, quod initio temporis quo dari potest ad cambium, minus detur pro pecunia Lugduni assignanda. quam medio aut postremo tempore, immo medio aut postremo tempore quãdoq; ab ipso campsore minus datur, quam initio illius temporis datum fuerit, & hoc propter varios rerum euentus in toto illo intermedio tempore quandoq; contingentes, verum quoniam id raro contingit, & ea quæ raro eueniunt non sunt in consideratione, vt dicunt Host. Io. Cal. & D. Abbas, atq; communiter omnes doct.

Matth. xx.

tertia

Responsio ad primam difficultatem.

Doct. super cap. Nauiganti, alio modo respondendo dicitur, negando consequentiam illam, quia quod initio temporis minus detur, quam medio aut postremo tempore, hoc non procedit, sicut infertur, ex anticipata solutione siue pecuniarum exbursatione, sed ex maiori venditorum & capientium ad cambium abundantia tunc communiter contingente capientes enim ad cambium pecunias, ideo eas capiũt, quia eis indigent, vel vt maius damnum quã sit illud in ꝙ ex illo cambio incurrunt, euitent, vel sicut ferè communiter contingit, vt ex pecunijs ad cambium acceptis, magis lucrentur, quam sit id quod dant campsori, hæc autem commode fieri non possunt, nisi habita ad solutionem aliqua temporis commoditate, quia raro contingit, quod quum ad cãbium capiunt, tunc habeant pecunias Lugduni consignandas, intermedium ergo tempus est occasio quod inueniãtur venditores siue capientes ad cambium, quapropter quanto tempus intermedium est magis accomodatum ipsis capientibus ad cambium, tanto magis est occasio multorum venditorum, & paucum tempus, paucorum venditotum & multorum emptorum, iccirco (commodiore interiacente tempore) propter abundantiam venditorum (nisi aliquid aliud tunc de nouo eueniat) rationabiliter minus datur a campsoribus, qui sunt ementes marchas absentes, & modico interiacente tempore, propter abundantiam emptorum, plus ab ipsis ementibus datur, Hæc eadem pretij varietas contingit etiam & sæpe (propter ipsarum pecuniarum abundantiam aut penuriam, sicut expertis in cambiorum negocio clare constat) si enim pecuniarum abundantia contingat, plus datur pro quolibet scuto Lugduni consignando, si vero penuria, minus datur; hæc itaq; duo, abundantia videlicet capientium ad cambium, & penuria siue (vt vulgo dicitur) strictitia pecuniarum, sunt immediata causa quod illo tempore intermedio inter dandas & recipiendas pecunias, pecunię Lugduni aut Bezenzoni consignandæ minori emã

tur pretio (econtrario vero cõmuniter sequitur) ex paucitate capientium ad cambium, & ex pecuniarum abundantia, Itaq; hi duo euentus rerum in tempore, & non anticipata, emptio, communiter sunt immediata causa minoris aut maioris pretij cambiorum, causa enim secundum naturales, est quæ dat esse rei cuius est causa, & qua posita, ponitur & eius effectus, & remota, remouetur. posita autem abundã tia capientium ad cambium, & strictitia siue penuria pecuniarum ex parte campsorum, minus datur pro singulo scuto de marcha Lugduni aut Bezenzoni consignando (remota vero) magis datur, id quod etiam per simile (quamuis aliquo modo contrario) declarari potest. In publicis enim aliarum rerum siue mercium nundinis aut mercatis, vt plurimum contingit, quod initio illarum nundinarum, quia tunc regulariter multi sunt emptores, communiter contingit quod tunc merces ipsæ maiori vendantur pretio, prope vero earundem nundinarum finem, ob ipsorum emptorũ paucitatem, similes merces, si quæ remanserint, minori prętio distrahuntur, similiter & abundantia ipsarum mercium earum pretium communiter imminuit, penuria vero, earũdem pretium adauget, id quod (vt diximus) in intermedio tempore nundinarum ipsorum cambiorum communiter etiam contingit, huiusmodi tamen tempus intermedium nõ debet esse multum longum, sed debet esse congruum & moderatum, vt. s. consequitur localem distantiam inter videlicet locum datę & locum recipiendæ pecuniæ, secundum quam distantiam nihil nisi in tempore moueri potest, etiam si huiusmodi tempus sit aliquantulum maius quam huiusmodi distantia requirat, quia (vt dictum est) conceditur etiam ad debitam atq; honestam commoditatem mercatorum & ad cambium capientium, & hoc rationabiliter, quia bono fine, propter videlicet publicum & commune bonum in primis, non affectu & arbitrio singulorum, sed (vt decet) communi omnium consensu, & ad id accedente principum auctori-

ctoritate, non per errorem, sed ex certa scientia, ac diuturnitate temporis, facientibus consuetudinem vim legis habentem, ex prędictis itaq; satis constat quod si a campsoribus initio temporis nundinarum communiter minus datur, quam medio aut postremo tempore pro quolibet scuto de Marcha Lugduni aut Bezenzoni illis ferijs consignando, id non contigit (vt dicitur) propter anticipatam pretij solutionem, sed propter abundantiam accipientium ad cambium, aut propter strictitiam siue penuriam pecuniarum, & id quidem iuste & absq; Dei offensa, modo tamen pecuniæ loco distantes sine quauis fraude & dolo aut praua adinuentione, pretio tunc inforo ad numeratum communiter currente, emantur, atq; arbitrio bonorum & peritorum in arte campsoria virorum, inter datam atq; recipiendam pecuniā seruetur æqualitas, & bona fide, congruoq; tempore cambium Lugdunen. aut Bezenzonense celebretur, ratione prędicti temporis damnari non debet, cum contractus huiusmodi cambiorum (sicut ex dictis patet) abstracta ista difserntia temporum, liciti sint, & hæc temporis differentia propter euentus rerum in ipso tempore saluari & iustificari posit. Et eo amplius quia (vt constat) huiusmodi tempus intermedium inter datam & recipiendam pecuniam non affectu aut arbitrio singulorum, sed communi omnium consensu, accedente ad id etiam principum auctoritate, non per errorem, sed ex certa scientia, ac diuturnitate temporis pro bono communi, quæ omnia simul vim legis habent, est institutum atq; concessum, restat itaq; quod si pensata rei absentia & loci distantia, talis numismatum commutatio, modo prędicto fiat, cōtractus tales iniusti iudicari nō debeant, ratio autem facta a contrario ex cap. nauiganti vera esset, si ratione temporis ex anticipata pecuniarum exbursatione lucrum proueniret: quod in casu nostro non contingit, quū a campsore, congruo tempore, ipso iure mercatoribus cōcesso, ipsæ pecuniæ exbursentur, & si postea ipse inde aliquid

quid lucretur, id sicut ostensum est, non ratione temporis, sed ratione euentus rerum in ipso tempore, ex abundantia videlicet capientium ad cambium (aut ex pecuniarum penuria procedit (seruata semper vtrinq; iustitiæ commutatiuę æqualitatæ) quare ratio illa contra conclusionem nostrã non militat, quamuis campsores ipsi tutius sibi consulerent, si dando suas pecunias ad cambium, oculo mentis suæ potius respicerent ad fraternam charitatem, quam ad lucrum ꝙ ex tempestiua pecuniarum exbursatione sperãt. Ad secũdã autem difficultatem siue rationem dicitur, sicut in prima parte huius tractatus adinuentione decima, dictum est, videlicet, quod si campsor sciret aut probabiliter crederet, quod dando ad cambium pro Lugduno aut Bezenzono suas pecunias daret pauperi, qui id pro quo dãtur pecuniæ illæ, nullatenus posset ei consignare aut cõsignari facere, illas sic dando, vsurarius esset censendus, vel in fraudem vsurarum faceret, vsuram siue lucrum, inde a paupere accipiendo. Similiter si bona fide alicui suas ad cambium dedisset pecunias & deinde cognosceret aut probabiliter crederet, ipsum qui ab eo accepit ad cambium esse omnino impotentem ad consignandum pecunias debitas Lugduni vel alibi, nihil ab eo inde posset accipere, quod si accepisset, illud illi pauperi & impotenti restituere debet, quia illud quod nullo modo est nec esse potest recte emere non possumus, sed in tali casu teneretur ei subuenire & donare etiam de suo, presertim ipso debitore existente (secundum gradum suum) in extrema necessitate. Si vero probabiliter crederet, quod capiens ad cambium posset scutos illos de marcha, siue æquiualens pro quo dat, deinde Lugduni consignare, & ita in rei veritate (quãuis cum difficultate) id consignare posset, ipse campsor recte & sine conscientiæ scrupulo, posset ei ad cambium suas dare pecunias, & etiam percipere inde lucrum, si quid lucri ex huiusmodi cambio sequeretur, tum quia (hoc stante) pecuniæ illæ cum lucro Lugduni consignando aliquo modo

sunt,

ſunt, & ita emi & vendi poſſunt, per . l. ſi iactum retis. ff. de act.emp.& vend.vbi licita eſt emptio facta de re, ſola ſpe probabili, vel de re quaſi in actu, & idem de partu futuro. l. nec emptio. ff. de contrahen.emp.tum etiam quia (in caſu iſto) campſor non tenetur plus diligere alienas diuitias quã ſuas. Similiter ſi contractu cambij bona fide recte iam confecto, campſor deinde ad inſtantiam capientis ad cambium, (potentis tamen ſoluere) ſuis literis ordinet, quod illi ſcuti de marcha qui ſibi Lugduni conſignandi ſunt, vel eis æquiualens, nomine illius qui ab eo pecunias accepit ad cambiũ, ſibi ſoluantur, propter hoc culpandus non eſſet, quia id non primaria intentione lucri acquirendi, ſed (vt dictum eſt) ad inſtantiam capientis ad cambium & potentis ſoluere, ſine qua uis iniuſtitia facit, nec cap. eijciens, nec cap. quicunq;, in contrarium adducta, aduerſus hanc noſtrã concluſionem militant, quia capitula illa, vt ibi patet, de vendẽte in primis cauſa lucri acquirendi loquuntur, id quod non contingit in iſto caſu noſtro, hoc tamẽ in vſu ponendum nõ eſt, quamuis enim contactus iſte initio ſui recta intentione factus, fuerit contractus veri cambij, ſi tamen poſtea ad inſtantiam capientis ad cambium ab ipſo campſore curetur, vt nomine ipſius capientis, Lugduni huiuſmodi pecuniæ acceptentur, perinde ac ſi ab ipſo ibi conſignatæ fuiſſent, cũ ibi nulla vera ſit pecuniarum tranſmutatio de loco ad locũ, huiuſmodi contractus incidit in contractum mutui, in quo (vt conſtat) ipſi campſori acquiritur lucrum ex vero cambio prius facto procedens, quapropter ſi ipſe campſor ſponte ſua appeteret ita fieri, eſſet vſurarius, quia ex mutuo lucrari intenderet (ne igitur paretur via ad fænerandum) id non niſi valde raro quo ad effectum, nunquam autem ex ipſius campſoris affectu aut intentione, faciendum eſt, quapropter quando id fit, fiat tantũmodo & præciſe ad inſtantiã capientis ad cambium, & ex quadam ipſius campſoris erga ipſum ſibi proximum ſincera charitate, & ſic declarata & ſo

luta est secunda difficultas & eius ratio, conclusione nostra in suo robore remanente. Ad rationem vero in tertia difficultate tactam, quo ad eius primam partem, dicitur quod si campsor dando suas pecunias ad cambium, non mente sua interius intenderet, sed ore suo solo exterius diceret quod suas dat pecunias ad cambium pro Lugduno aut Bezēzono, & ita contraheret, non quod ipse velit aut intendat, quod pecuniæ ab eo emptæ, sibi Lugduni aut Bezenzoni consignentur, sed ideo emit, vt medio aut postremo tempore, quo claudendæ sunt literæ pro nundinis illis, quando (vt plurimum) ab ipsis campsoribus magis datur, alteri vendat aut cedat illud creditum suum vt inde lucretur. Hoc modo in isto casu, ipse campsor siue numularius, male agit, & vsurarius est, non quidem ex forma contractus, cum ex sua forma sit contractus emptitius, nomine & titulo emptionis aut cambij celebratus, sed est vsurarius virtualiter & æquiualenter, ex mutuo videlicet in ista eius ficta & simulata emptione tacite incluso, ex quo lucrari intendit, sicut ex cap. consuluit, & cap. nauigāti. titulo de vsuris, clare colligi potest. Hoc idem sentit Diuus Tho. secunda secundæ. q. 78. articulo secundo, ad vltimum argumentum, & multo magis vsurarius esset, si facta de huiusmodi suo credito venditione siue cessione, ab eius emptore curaret, quod ipse de pecunijs habitis ex ipsa venditione siue cessione, vel etiā de alijs quando claudendæ sunt literæ, sibi faceret literas ad eius agentes Bezenzoni aut Lugduni mittendas, pro alijs nundinis sequentibus, quia occasione mutui in magis anticipata solutione virtualiter inclusi, maius lucrum inde extorquere intenderet, argumento præfati cap. consuluit & cap. nauiganti. Amplius, huiusmodi numularij pecunias suas hoc modo negociantes, non possunt eas (eo nundinarum tempore) eo modo negociari, quia tempus illud nō fictis ac simulatis mercatoribus pro fænore perpetrando est concessum, quoniam maleficijs non est indulgendum. ff.

de

de rei vend.l.in fundo, & de cog. spirit. cap. Si vir, sed huiusmodi tempus tantummodo veris & realibus mercatoribus qui recta mente propter bonum commune in primis, saltem tacita intentione negociantur, de communi omnium consensu, rationibus sępius ænarratis, cōcessum est, qua propter ratio pro tertia difficultate in medium adducta, quo ad eius primam partem (ad hunc enarratum sensum) recte militare dicitur, ad hunc etiam sensum ipsa eadem ratio similiter militat (quo ad eius secundā partem) quia re vera, emēs rem aliquam hac intentione, vt eam integram atq; immutatam eodem in loco postea reuendat, vt inde lucretur, de templo Dei est eijciendus, hoc enim modo intelligenda sunt verba Diui Cris. super Euangelium Diui Matthei. cap. 21. quæ adducuntur Di. 88. cap. eijciens, facit. 14. q. 4. cap. quicunq; & cap. si quis. Hoc idem sentit. Diuus Tho. secunda secundæ. q. 77. articulo quarto, ad primum argumentum, qui autem nomine & titulo cambij (eo modo quo dictum est) dat pecunias suas (vt constat) est huiusmodi, sequitur itaq; vt ipse & sibi similes adeo male agant, vt ipso iure de templo Dei sint eijciendi, præfata itaq; ratio pro tertia difficultate adducta, quo ad eius secundam partem (ad prædictum sensum) etiam militat, & est admittenda, lucrū autem, ea intentione videlicet emendi & vendendi atq; lucrandi perceptum, ex præfata anticipata pecuniarum exbursatione, & postea eiusdem crediti venditione siue cesione, in animarum iudicio, eo modo quo hic dicetur, est obnoxium restitutioni, cap. consuluit, titulo de vsuris, videlicet si huiusmodi venditio siue cesio facta est eidem cui nomine cambij prius datę fuerant pecunię, eidem tanquam iniuste damnificato restituendum est, sicut mutuans, lucrum ex mutuo acceptum, mutuatario restituere debet, quia restitutio (regulariter) facienda est spoliatis, tertia. q. prima. cap. reintegranda. & fere per totam questionem, & de rest. spol. fere per totum. Si vero huiusmodi crediti venditio siue cef-

sio facta est alteri ab eo cui nomine cambij datæ sunt pecuniæ, lucrum ipsum dãdum est pauperibus, quod forte intelligendum esset de consilio, quia non clare constat ipsum vnquam fuisse alicuius certę personę.

Si vero campsor tempore congruo suas daret pecunias ad cambium pro Lugduno aut Bezenzono hac mente & intentione, vt in illis nundinis tot scuti de marcha quot capiunt suę pecunię Lugduni aut Bezenzoni sibi consignarentur, & postea (aliquo rerum euentu contingente) huiusmodi suã mutaret sententiam, & ita tempore medio aut postremo, quo pro eisdem nundinis literæ claudendæ sunt, creditum illud suum, prætio tunc ibidem (communiter currente) alteri cederet siue venderet, totum eius pretium licite percipere posset, quia ista pecuniarum emptio & venditio hoc modo recta intentione facta esset, & in eis iustitiæ commutatiuæ vtrinq; seruaretur æqualitas, facit. 10. q. 2. §. hoc ius porrectum, iuncta glo. & Diuus Tho. secunda secundę. q. 77. articulo quarto, ad secundum argumentum.

Similiter si campsor ipse sine quauis fraude & dolo aut praua adinuentione (sicut probum mercatorem decet) statuto tempore, mente recta, simpliciter & absolute, pręcio ad numeratum tunc ibi communiter currente, suas daret pecunias ad cambium pro Lugduno aut Bezenzono, vt secundum pactum & conuentionem factam tot scuti de marcha Lugduni aut Bezenzoni sibi aut suis agentibus consignentur, sperans inde moderate lucrari, & nisi id speraret, pecunias suas ad cambium nõ daret, ob id nec peccaret, nec ad aliquam restitutionem faciendam teneretur, sicut hic superius pluribus rationibus ostensum est, ad quas relatio habeatur, sed potius campsor ipse laude & honore dignus esset, si (vt decet) ipsa Arte campsoria Honeste atq; laudabiliter vteretur, videlicet Si huiusmodi cambia sua pro mercibus & alijs rebus humanæ vitæ necessarijs comparandis, ad bonum publicum in primis, & subinde ad sui & suæ familiæ condecen-

tem

rem sustentationem ordinaret, atq; pro loco & tēpore (quo ad fieri posset) efficaciter exerceret, sicut & ad hunc laudabilem atq; honestum finem, cambia ipsa inuenta atq; instituta sunt. Satis itaq; clare liquet, quod Lugdun. atq; Bezenzonen. cambia, si sine quauis faude & dolo (ac praua adinuentione) de quibus supra, recta mente atq; recto ordine celebrentur, iuste ac licite honesteq; celebrari possint. Similiter rationibus auctoritatibus atq; toto huius nostri libelli contextu, etiam constat, quod non recte sentiant, sed ab ipsa veritate valde aberrent, illi qui dicunt, si cambium Lugdunense aut Bezenzonense licitum est. etiam & reliqua omnia cuiuscunq; conditionis cambia, ab eis videlicet ficta, adinuenta, & falso nominata cambia, iusta & licita sunt.

Nunc autem tamtummodo superest, vt respondeamus etiam ad ea quæ super hoc cambiorum negocio, a quodam nostro spectabili atq; excellenti vtriusq; iuris doctore, in contrarium scripta fuisse reperimus, cuius quidem verba formalia ad Reuerendum Dominū Reuerendissimi Domini nostri Archiepiscopi eo tempore vicarium, sunt hæc.

Reuerendissime præsul. Diu Anceps fui, an in medium proferrem nec ne, quid circa propositam tanti ponderis quæstionem sentiam, in qua tot summorum virorum opiniones variæ & contrariæ, validissimis hinc inde rationibus muniuntur, sed nunc omissis præludijs ac præfationibus, ad tractatum cambiorum facientibus, volui temeritatis potius & audaciæ notam subire, quam iussis tuæ Dignitatis non obtemperare, quamuis diurnis & maximis negocijs tenear occupatus. Rem igitur propius capescens, in eorum me sententiam incedere pronuncio veluti veriorem & tutiorē, comprobātium scilicet cambia quæ in nostra ciuitate fiunt, esse illicita. Si enim contractus ipsius & veritatem & pro-

priam essentiam, non palliationes, quibus sibi mentitur iniquitas inspiciamus, huiusmodi cambia, quãuis contrahantur sub nomine emptionis, soluendo solidos sexaginta tres vel quatuor, vt Lugduni vel Bezenzoni recipiant scutum vnum marchæ (ęstimationis ibidem solidorum sexaginta B septem) & denariorum quatuor, tamen cum emant per anticipatam pretij exbursationem, rem minori pretio alio tempore consignandam, quam vere sit valitura tempore consignationis, cadunt in contractum mutui, qui propterea illicitus censetur, sic dicit glo. communiter approbata in cap. nauiganti, versic. ille quoq; in verbo, dubitatur, extra de vsuris, & ibi sequũtur. Io. And. D. Ant. Car. Io. calde. D. Abbas, & cõmuniter Doct. ibi pulchre dicit henric. Boic. in sua Distinctione quam ponit. super illo versic. ille quoq; vbi allegat Asten. in sum. de vsu. in 4. artic. quod postea alex. de Alex. dicit, quod emens turonenses recipiendo in Francia in nundinis, faciat contractum illicitum, quum ille qui dat minus, probabiliter est plus recepturus (pro vt est in casu nostro) & sine dubio tale lucrum quod quis recipit est ob dilationem temporis, quod manifeste apparet, quia maius pretium datur quando feriæ sunt breuiores vt in ferijs Apparitionis, vel vbi cambium fit prope tempus feriæ in expeditione literarum, quia (vt plurimum) quanto magis sumus propinqui, tanto maiori pretio fiunt cambia, & cũ minori lucro, qua de re dictum lucrum ratione temporis est illicitum, & implicat in se tacitum mutuum, vt exponitur in cap. consuluit, de vsuris, quum summus Pontifex respondendo tertio quæsito, sibi facto, de eo qui merces suas longe maiori pretio distrahit, ob prolixitatem temporis ad soluendum concessam, respondet talem contractum esse illicitum (quia cadit sub præcepto Euangelico Di. mutuum date, nihil inde sperantes, & sic innuit in illo contractu tacite incidere mutuum, pro ut ibi communiter concludunt doctores, ita dicendum est in casu nostro, quod licet quis sub

ficte

ficto nomine pretij det pecunias in presenti ciuitate plus recepturus, & si veritatem velimus intueri, mercatores inuenerunt huiusmodi contractum ad euitandum nomen vsuræ, cum ad nihil aliud tendant, nisi vt ex suis pecunijs quolibet Anno recipiant octo vel decem pro centenario, non habentes Animum ad aliquam veram permutationem pecuniarũ vel aliquam veram emptionem scutorum de marchis, sed vt sub ficto nomine emptionis, pro qualibet feria lucrẽtur duo vel tria pro centenario, ad damnum illius cui in ciuitate dant pecunias, & in hoc casu vt dicit contrad. in tractatu contractuum, in questione 99. in c. corol. quando campsor non habet oculum ad alietatem numismatis sibi restitituendi, licet alietas sit in pactum deducta pro forma, tamen est proprie mutuator, & ad nihil aliud seruit ipsi recipienti, quo casu contractus est illicitus, & hoc generaliter procedit in ciuitate nostra, quia illi qui dant pecunias cambio in ciuitate, nullum alium finem habent, nisi quod pro 63. vel 64. recipiant 67 solidos, & licet quandoq; eueniat quod nõ plus recipiant, tamen per hoc contractus non est licitus, quia ea quę raro accidunt non sunt in consideratione, vt dicunt. Host. Io. cald. & D. Abbas, & communiter doct. in dicto cap. fin. nec obstat quod dicitur quod illud supra plus venit ratione loci in quo plus valet scutus de marchis in lugduno, quam in ciuitate Genuę, quia re vera non reperitur scutus marche, nec est talis moneta in rerum natura, sed reperitur estimata in solidis quadraginta quatuor turonensibus, qui tam in Lugduno, quam in hac nostra ciuitate rationantur in solidis sexaginta septem & denarijs quatuor, nec etiam obstat quod dicitur, quod propter prohibitiones quę sunt in Lugduno, extrahendi pecunias, ipsi mercatores recipiunt periculum, & sic ratione periculi possunt obligari, quia hoc est contra determinationem ecclesie, de qua in dicto. c. fin. in princ. verbo. certam. de vsuris, & vlterius dicitur, quod in facto hoc non est verum, & sunt excusationes

nes

nes ad excusanda peccata, quia ille qui dat pecunias quas recipit in Lugduno pro pretio scutorum marchę, cum eodem met lucro vel Genuam, vel ad alia loca sibi remittere facit, absq; aliqua prohibitione, hanc eandem opinionem, quod sint illicita, tenet & sequitur, Ambro. de rigu. numero 268. & 287. & idem Hostien. post gofre. in sum. de vsuris, quem etiam sequitur clauas, in sum. in tractac. de vsur. in secunda par. verbo pri. vbi tractat de cambijs. Item Car. Moli. sequitur in tract. de vsur. numero 504. cum sequent. plus etiam dico, quod etiam si attendamus opinionem illorum, qui dicunt cambia esse licita cum qualitatibus per eos adductis, cambia quæ fiunt in hac ciuitate non habent aliquam ex qualitatibus adductis per illos, ad iustificandum cambia, sed potius peccant, & habent qualitates per quas ipsi dicunt cambia esse illicita. Ex quibus omnibus ducor in illam sententiam, quod cambia quæ istis temporibus fiunt in ciuitate nostra, pro Lugduno & Bezenzono sunt illicita, Salua semper determinatione ortodoxe ecclesiæ & alterius cuiuslibet rectius sensientis.

Hæc sunt quæ iuxta typum ipsius spectabilis doctoris de verbo ad verbum fideliter desumpsi, ad cuius obiecta pro tuenda veritate eorum quæ hic superius dicta sunt, donante Domino (vt potero) respondebo, & in primis ad id quod ipse doctor sæpe inculcat, insinuando & dicendo quod contractus cambiorum qui in nostra ciuitate fiunt, in rei verita te sint contractus mutui taciti, ficto nomine cambij palliati, recte respondendum est, id non esse recte dictum, quoniam si cambia sine quauis fraude & dolo (sicut facienda sunt, & sicut de eis loqui intendimus) recta mente celebrentur, non contractus mutui, sed veræ & realis emptionis & venditionis contractus censendi sunt, sicut cap. sexto huius secundę partis pluribus rationibus est ostensum, ad quod relatio habeatur.

 Postea

POstea quum subditur, quod cum campsores emant per anticipatam pretij exbursationem rem, puta scutum de marcha minori pretio alio tempore consignandam quam vere sit valitura, contractus illicitus censetur, dicitur quod falsum est, quod campsores emant per anticipatam pretij exbursationem, quæ faciat contractum esse illicitum, quia emunt tempore congruo & moderato, de communi omniũ consensu, accedente ad id principum auctoritate & ex certa scientia instituto, pro bono publico & communi ciuitatum, prouinciarum, & regnorum, ita vt cambia illa quæ eo tempore celebrantur (quantum ad id quod ad tempus attinet) in iudicio & extra, rata & firma sunt, sicut cap. 3. huius secundæ partis dictum est. Falsum est etiam quod ipsi tales campsores de quibus est sermo, rem emant minori pretio quam valeat, sed eã emunt eo pretio quod in loco & tempore contractus sine quauis fraude & dolo ad numeratum communiter currit, & ita eam tanti emunt, quanti valet, quapropter iuste & licite ipsam emunt.

Nec obstat quod ipse idem doctor dicit, videlicet quod ipsi campsores. Hic Genuæ dãt 64. solidos, vt recipiant Lugduni aut Bezenzoni scutum vnum de marcha, qui (vt speratur) valebit Lugduni solidos 67. & forte quandoq; minus, secundum rerum euentus, quoniam (sicut superius ostensum est) res distans loco, (quatenus stat sub illa locali distantia) minus valet quam si ipsa esset loco præsens, quod proculdubio ex hoc clare cognosci potest, quia quanto res ipsa loco magis distat, tanto minus valet, Aromata enim & aliæ merces quæ sunt apud indos, aut apud alias mũdi nationes valde distantes, longe minus valent, quam ipsa eadem valerent, si essent hic apud nos, & ratio est, quia (formaliter & per se loquendo) sine periculis laboribus & expensis ad præsentem hunc locum reduci non possunt, qua propter (absolute & per se loquendo) verum etiam non est, id quod ipse idem doctor circa finem suæ enarrationis adducit, vi-

delicet quod ipse campsor cum eodem met lucro quo Genuæ emit pecunias Lugduni asignandas, eodem met etiam lucro vel Genuam vel ad alia loca eas sibi remittere faciat, quia docta experientia ipsos met mercatores sæpius contrarium docet, quum enim peractis ferijs Bezēzoni aut Lugduni ipsis mercatoribus supersunt pecuniæ, id quod sępe contingit, volentes eas reducere Genuam vel ad loca sua, vltra maiores expensas & labores, quas & quos pro custodia & securitate ipsarum pecuniarum in itinere deferendarum facere & subire oportet, aliquoties pecuniæ ipsæ non sine ipsorũ mercatorum vitæ periculo, a latrunculis, vel a militibus, & quandoq; a locorum principibus, vi aufferuntur aut retinentur, & quandoq; a fluminibus rapiuntur & obruuntur, id quod his nostris temporibus mercatores ipsi (non sine magno eorum damno & periculo) sæpe experti sunt, quare &c. quod si quandoq; ipsæ edem pecuniæ cum eodem met lucro aut minori vel maiori ad pręsentē, vel ad aliũ locũ remittũtur vel transmittũtur, hoc (vt liquet) accidit cōtractui prius facto Genuæ pro Lugduno, accidit enim ex euentu rei, vel ex ipsius mercatoris industria, quod post illum priorem contractum iam factum & completum, ita remitti posint, aut remittantur, quapropter doctor ipse pro tuenda sua opinione, non deberet id in medium afferre (absolute itaq; & simpliciter loquēdo) res distās loco, minus valet quā si ipsa esset loco præsens, valet autē id quod tempore congruo emptionis & venditionis in loco vbi celebratur contractus, sine quauis fraude vel dolo aut praua adinuentione, ad numeratum communiter currit, dico communiter, quia pretia rerum non ex affectu singulorum, sed communiter extimantur, ff. ad .l. falcidiam .l. pretia quapropter campsores sine quauis fraude, dolo aut praua adinuentione, tempore congruo de communi omnium consensu, ex certa scientia instituto, pretio ad numeratum communiter in loco contractus tempore emptionis communiter currente, recta mente dando

do suas pecunias ad cambium, licite & iuste emunt pecunias illas Lugduni aut Bezenzoni illis tunc nundinis consignandas, cap. autem nauiganti quod ipse doctor pro sua opinione tuenda adducit. Si (vt decet) recte inspiciatur, casu .s. secundo per argumentum a contrario, secundũ doctores ipsum interpretantes, intelligendum est de lucro procedente ex contractu mutui, contractus autem cambij (de quo loquimur) sicut cap. 5. huius secundę partis probauimus, non est contractus mutui, sed est contractus veræ & realis emptionis & venditionis, qua de re cap. illud contra nostram conclusionem non recte adducitur.

Quum autem ab ipso doctore postea dicitur, quod tale lucrum quod campsor ex suis cambijs recipit, est ob dilationem temporum, quod sic probat, quia manifeste apparet, quia maius pretium datur, quando feriæ sunt breuiores, sicut in ferijs apparitionis, vel vbi cambium fit prope tempus ferię in expeditione literarum, quia (vt plurimum) quanto magis sumus propinqui, tanto maiori pretio fiunt cambia, & cum minori lucro, respondendum est quod hoc non fit propter id quod dicitur, videlicet propter dilationem temporum, sed communiter fit propter abundantiam venditorum ad cambium capientium, & quandoq; etiam fit (vt more mercatorum loquar) propter strictitiam siue paucitatem aut penuriam pecuniarum, abstracta omni differentiam tẽporali, sicut etiam (modo tamen contrario) communiter contingit in nundinis siue ferijs mercium, in quarum principio (vt plurimum) merces maiori venduntur pretio propter emptorum abũdantiam, prope vero finem ipsarum feriarum, ipsi venditores, vt illas merces quæ sibi remanent expediant, communiter paruo pretio eas vẽdunt, & parũ aut fere nihil inde lucrantur, secus autem (vt diximus) communiter contingit in ferijs cambiorum, non itaq; (vt ipse doctor dicit) id contingit propter dilationem temporis, sed propter rerum euentus in tempore.

NEq; etiam uerum est id quod idem dicit, videlicet quod mercatores inuenerint huiusmodi contractum cambij ad euitandum nomen vsuræ, non ad euitandum vsuram, quoniam (vt superius in prima parte huius operis patuit) iuxta mentem philosophi & sacrorum theologorum, huiusmodi contractus siue commutatio aut translatio pecuniarum de regno ad regnum, ab ipsis mercatoribus inuentus est, non ad euitandum nomen vsuræ, sed in primis vt inde emi possint merces & alia humanæ vitæ vtilia & necessaria ad bonũ publicũ & commune ordinata, subinde vero pro condecenti (vt decet) sustentatione ipsorum mercatorum & familiarum ipsorum, is enim est causa finalis & finis ipsorum cambiorũ ad quem cambia ipsa ordinanda sunt, & vt ipsa pecuniarum commutatio (non ficte aut simulate) sed secundum suam propriam veram & intrinsecam naturam & proprietatem suo vero & proprio nominetur nomine, probi atq; docti viri, & præcipuæ in ipsis commutationibus sufficiẽter instructi, huiusmodi pecuniarum commutationem, hoc nomine cambium appellandam esse recte sanxerunt.

Nec etiam verum est, quod ipse doctor suis verbis insinuat videlicet quod quia re vera nõ reperitur scutus marchę, nec est talis moneta in rerum natura, non possit vendi aut emi, quia & si forte non reperiatur scutus de marcha in propria forma, reperitur tñ ibi ei æquiualens, ꝙ emi & vendi potest, quoniã sicut hic superius dictum est, iactus retis, emi & vendi potest. l. si iactum retis. ff. de act. emp. & vendi. similiter & partus futurus. l. nec emptio. ff. de cotrah. emp. qui tamẽ non sunt in actu. sed solum de eis est spes probabilis, quanto igitur magis emi & vendi potest scutus de marcha, de quo est spes probabilior quam sit de vtroq; prædictorum? cum fere semper æquiualens ipsi scuto de marcha possit Lugduni aut Bezenzoni consignari ipsi emptori, vel agenti pro eo quod quidem equiualens est id quod vocatur scutus de marcha, & pro scuto de marcha emitur & venditur.

Nec

NEc etiam verum est quod ipse doctor dicere videtur, videlicet quod campsores existentes Genuæ vel Romæ aut alibi non posint ipsum scutum de marcha existentem Lugduni aut Bezenzoni emere minori pretio quam Lugduni valeat, ratione periculi pro conducendo ipsum Genuam, vel Romam, vel mittendo ipsum ad alias longinquas partes quoniã sicut ostensum est, & sicut ipsa docta experientia nos docet, pecuniæ existentes Lugduni aut Bezenzoni antequã efficaciter sint delatæ Genuam, vel Romam, aut in aliud regnum, in itinere præter expensas & labores, pro earum delatione ferendo, quandoq; & sæpius quam velemus, multa & magna subeunt pericula, res autem in periculo minus valẽt quam extra periculum, ad quid enim mercatores pretio & quandoq; magno, quærerẽt ab alijs securitatem pro eorum mercibus existentibus in naui fluctuante, aut ab hostibus oppugnata? aut merces illas longe minori pretio venderẽt, nisi quia longe minus valent, in quantum sunt periculis affectæ, quam valerent si essent in domibus ipsorum mercatorum securę, hoc idem dicendum est suo modo de pecunijs ipsis de vno regno ad aliud transferendis, proinde quando negociator antiquitus volebat causa negociandi ad longinquas partes se transferre pecunias suas non secum ferebat, sed eas (puta hic Genuæ) campsori habenti bancum vel creditum in partibus illis dabat, vt suis literis ordinaret, quod pecuniæ ipsæ, vel aliæ eis æquiualentes, ibi, ei restituerẽtur, & consignarentur, & ob hanc causam campsor ipse iuste capiebat competens præmium, quia hoc modo gerebat vicem translatoris, & suis periculis laboribus & expensis, pecunias illas ad partes illas longinquas transferebat, quare &c.

Nec etiam sicut ipse. D. doctor dicit, est contra determinationem Ecclesiæ, quod videlicet campsor emat scutum de marcha pretio minori quam valeat Lugduni ratione periculi subeundi in eius translatione, & quum ad hoc probandũ ipse adducit cap. finale de vsuris, dicitur, quod si (vt decet)

cap. ipsum recte inspiciatur, clare cognoscetur, quod ipsum cap. loquitur quando quis suscipiendo in se periculum mutuat, vt inde ex mutuo lucretur, nos autem loquimur, non in contractu mutui, quod mutuum faciendum est gratis, sed in contractu emptionis, qua lucrari licet, quæ quidē emptio (vt superius ostēsum est) fit in cambio, quapropter cap. illud sanctæ Ecclesiæ, adducitur extra propositum.

Nec inconueniens est id quod ipse spectabilis doctor pro inconuenienti adducit, videlicet quod campsor ex suis cambijs singulo Anno lucrari intendat septem vel octo pro singulo centenario, quia (Dummodo ipse campsor recta intentione in suis cambijs modo & forma superius declarata se gerat) non est inconueniens, immo est conueniens & iustum, quod inde sperare & intendere possit competens & moderatum lucrum pro sui & suæ familiæ condecenti sustentatione, cum (sicut declaratum est) det operam rei licite, & ad bonum publicum & commune ordinatę, & ista est sententia diui Thomę secunda secunde. q. 77. articulo quarto. Sicut etiam recte sperare & intendere possunt competens lucrum, omnes quicunq; alij mercatores, qui recta intentione in eorum mercaturis, cessante quauis fraude & dolo (sicut decet) iustitiam seruant commutatiuam, sperantes inde moderatum lucrum non quasi finem, sed quasi stipendium suorum laborum, bonus enim operarius. (vt ait Dominus) Dignus est mercede sua, similiter & ipsius Domini Apostolus ad hunc sensum loquens ait, qui arat debet in spe arare, & qui triturat, in spe fructus percipiendi triturare debet, facit etiam ad hoc cap. Ecclesias. 13. q. 1. Hæc, quo ad ea quæ a spectabili vtriusq; iuris doctore pro sua opinione tuenda, super hoc cambiorum negocio adducta sunt, dicta sufficiant. Similiter etiam sufficiant, ad omnes alias quascunq; aliorum obiectiones aut cauillationes (si quę essent) quia si ea quæ super hoc cambio

Luc. 10.

prime cor. 9.

cambiorum negocio, in hoc libello a nobis dicta sunt, recte inspiciantur.(sicut doctis viris patet.) facile poterit responderi. Quapropter sequitur quod conclusio nostra principalis in suo pleno remaneat robore, videlicet quod cambium Lugdunense & Bezenzonense, cessante tamen omni quauis fraude, dolo, ac praua adinuentione de quibus supra, recte atq; laudabiliter celebrari possit.

Hæc sunt (quæ donante Domino) ad eius (vt decet) laudem & gloriam pro Animarum salute, super nobis proposito quæsito dicenda mihi visa sunt, multa tamen & forte plura quam hoc negocium expostulare videretur, in vnum congesi, quoniam his nostris cupidissimis & potius rapacissisimis temporibus, ea omnia ad id bonis de causis admodum opportuna & necessaria esse arbitratus sum. Quæ sanæ omnia & singula & me ipsum totum, sacro sanctæ Romanæ Ecclesiæ (a qua dissentire nefas est) arbitrio & censuræ, qua debeo humilitate ac veneratione, submitto, neq; sanctæ Ecclesiæ authoritati solum, verum etiam omnium quorumcunq; saniori iudicio subiacere volo, a quo vt laudari honorificum, ita emendari & corrigi fructuosum semper existimaui.

Explicit Tractatus de Lugdunen. & Bezenzonen. cambijs, a Fratre Fabiano Genuensi ordinis Ere. Sancti Augustini regularis obseruantiæ, Monasterij Sancti Matthei de Genua Abbate editus, & multis additionibus mirifice locupletatus, ad honorem Dei & beatæ Mariæ semper virginis totiusq; sacro sanctæ Ecclesiæ.

Benedictione & approbatione Reuerendissimi in Christo Patris &. D. Cypriani Pallauicini Archiepiscopi Genuensis, atq, facultate etiã concessa a Reuerendo Patre F. Modesto Vicentino Ordinis prędicatorũ, Sacræ Theologiæ lectore, Et Sanctissimæ Inquisitionis Vicario, Impræssus.

FINIS.

GENVAE

APVD ANTONIVM BELLONVM.

M. D. LXVIII.

